

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

**Konstrukce identity aktivisty na příkladu
guerilla gardening**

Michaela Bártlová

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Michaela Bártlová

Hospodářská politika a správa

Název práce

Konstrukce identity aktivisty na příkladu guerilla gardening

Název anglicky

Identity Construction of Activists on the Example of Guerilla Gardening

Cíle práce

Cílem práce bude zjistit, jaké faktory iniciují zájem o veřejný prostor a z jakých důvodů tento zájem vyústí do podoby městského aktivismu. Tento proces bude ilustrován na příkladu guerilla gardeningu. Pozornost bude věnována především tomu, zda a jak aktivismus ve veřejném prostoru ovlivňuje identitu aktéra a proměňuje jeho hodnoty a postoje.

Metodika

Teoretická část diplomové práce bude zaměřena na téma městského prostoru. Konkrétně na jeho vývoj po stránce urbanistické, jeho vlivu na kvalitu života obyvatel a problémům, se kterými se moderní město potýká. Dále budou představeny teoretické koncepty společenských věd, které se zabývaly a zabývají problematikou vztahu mezi městským prostorem a jedincem i celými sociálními skupinami. Pozornost bude věnována různým podobám městského aktivismu, které probíhají ve veřejném prostoru. Vzhledem k zaměření práce bude její část určena identitě aktivisty a faktorům, které mají na tuto identitu vliv, tj. těm, které ji proměňují. Bude vysvětlen pojem guerilla gardening a ideologie, která je s touto aktivitou spojena.

Praktická část bude orientována na konkrétní příklad městského aktivismu, již zmíněný guerilla gardening. Budou realizovány rozhovory s lidmi, kteří se této aktivitě věnují. Důraz bude kladen nejen na motivaci jednotlivých aktérů, a jejich osobní historii, ale také na to, zda tato aktivita mění jejich život, konkrétně jejich postoje, hodnoty, priority a sociální vazby.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Doporučené zdroje informací

BAČOVÁ, Viera. "Identita v sociální psychologii." Sociální psychologie 2 (2008): 109-125.

ERIKSEN, Thomas Hylland. PARK. Syndrom velkého vlka: hledání štěstí ve společnosti nadbytku. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2010, 352 s. , [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7239-244-5.

GEHL, Jan. Města pro lidi. Brno: Partnerství, c2012. ISBN 978-80-260-2080-6.

HALÍK, Pavel. Architektura a město. 1. vyd. Praha: Academia, 1996, 204 s. ISBN 80-200-0245-6.

HRŮZA, Jiří a Josef ZAJÍC. Vývoj urbanismu. Vyd. 2. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2002, xi, 261 s. ISBN 80-010-2551-9.

LIBROVÁ, Hana. Pestří a zelení: Kapitoly o dobrovolné skromnosti. 1. vyd. Brno: Veronica, Hnutí duha. ISBN 80-853-6818-8.

LYNCH, Kevin. Obraz města: The image of the city. 1. do češ. přel. vyd. Brno: Polygon, 2004, xi, 202 s. ISBN 80-727-3094-0.

NAKONEČNÝ, Milan. Psychologie osobnosti. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.

SCHMEIDLER, Karel. PARK. Sociologie v architektonické a urbanistické tvorbě: hledání štěstí ve společnosti nadbytku. Vyd. 2. Brno: Zdeněk Novotný, 2001, 214 s. Sociálně-ekologická edice. ISBN 80-238-6582-X. ŠMAJS, Josef, Ivan KLÍMA a Václav CÍLEK. PARK. Tři hlasy: úvahy o povaze koniktu kultury s přírodou. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2010, 167 s. Sociálně-ekologická edice, sv. 15. ISBN 978-807-2392-520.

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

Mgr. Lucie Macků

Elektronicky schváleno dne 20. 10. 2014

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 20. 10. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 28. 02. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Konstrukce identity aktivisty na příkladu guerilla gardening" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.3.2015

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Lucii Macků za vedení diplomové práce a cenné rady, které mi poskytla a také všem informátorům, kteří si na mě udělali čas a bez kterých by nevznikla velká část této práce.

Konstrukce identity aktivisty na příkladu guerilla gardening

Identity Construction of Activists on the Example of Guerilla Gardening

Souhrn

Práce se snaží přiblížit guerilla gardening jako jednu z forem městského aktivismu. První část textu je založena na teoretických poznatcích v problematice vztahu jedince k městskému prostředí, konstrukci identity, utváření si vztahu k místu bydliště, veřejnému prostoru, komunitním a sousedským vazbám a problematice ekologicky odpovědného života. Druhá část textu je tvořena rozhovory s informátory, kteří se guerilla gardeningu aktivně věnovali či věnují. Důraz byl dán především na otázky, které zjišťují motivaci jedince a jeho zájmy, které přímo či nepřímo mohou záviset s jeho aktivitami ve veřejném prostoru. V diplomové práci byla použita metoda kvalitativního výzkumu, ve kterém bylo osloveno celkem čtrnáct informátorů.

Summary

Goal of this thesis is describe guerilla gardening as one of activities in public space. First part of thesis use theoretical concepts about relationship between individual and public space, identity construction, creation relationship to place of residence, public space, community and neighborly bonds and environmental responsible life. Second part of thesis is founded on interview with informants that did or do guerilla gardening. Attention was concentrate on motivation of individual and their interests that could be related directly or indirectly to personal activities in public space. The interviews was realize with fourteen informants and was use the method of qualitative research.

Klíčová slova: guerilla gardening, identita, komunita, udržitelnost, město, veřejný prostor, městské zahradničení, urbanizace, aktivismus

Keywords: guerilla gardening, identity, community, sustainability, city, public space, urban gardening, urbanization, activism

OBSAH

1 ÚVOD	10
2 CÍL PRÁCE A METODIKA	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metody výzkumu	13
2.3 Literární rešerše.....	16
3 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	17
3.1 Město a veřejná prostranství z pohledu historie.....	17
3.1.1 Formování veřejného prostoru	17
3.1.2 Centrum města	18
3.1.3 Proměna měst.....	19
3.2. Město z pohledu společenských věd.....	20
3.2.1 Počátky studia měst.....	20
3.2.2 Město a venkov	21
3.2.3 Ekologie města a člověka.....	23
3.2.4 Chicagská škola.....	24
3.2.5 Městské prostředí	26
3.3 Urbanizace	27
3.3.1 Suburbanizace	28
3.3.2 Zahradní města.....	29
3.4 Veřejná prostranství	30
3.5 Identita a komunita.....	31
3.5.1 Identita	31
3.5.2 Konstrukce identity	31
3.5.3 Identita a prostředí.....	32
3.5.4 Identita a město	33
3.5.5 Komunita a sousedství	35
3.5.6 Komunitní a sousedské vztahy	36
3.6 Udržitelný způsob života.....	38
3.6.1 Změna životního stylu.....	38
3.6.2 Diskuze k otázce životního prostředí	39
3.7 Guerilla gardening.....	41
3.7.1 Podoby guerilla gardeningu	42

4 PRAKTICKÁ ČÁST.....	45
4.1. Perspektiva aktéra	45
4.1.1 Ekologicky udržitelný život	45
4.1.2 Dobrovolnictví	47
4.1.3 Definice guerilla gardeningu	48
4.1.4 Vlastní cesta ke guerilla gardeningu	49
4.1.5 Výběr lokality pro guerilla gardening	52
4.1.6 Smysl guerilla gardeningu.....	53
4.1.7 Vliv guerilla gardeningu na jejich život.....	55
4.1.8 Další aktivity ve veřejném prostoru	56
4.1.9 Prezentace záznamů o jejich činnosti.....	58
4.2 Komunitní povaha guerilla gardeningu.....	59
4.2.1 Komunita kolem guerilla gardeningu.....	59
4.2.2 Zapojení dalších osob.....	60
4.2.3 Komunitní potenciál.....	62
4.3 Reakce lidí mimo komunitu guerilla gardening	65
5 ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ	66
6 ZÁVĚR	70
7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	72
7.1. Internetové zdroje	76
8 PŘÍLOHY	78
8.1 Příloha 1- Otázky pro informátory	78

1 ÚVOD

Města 21. století představují komplexní a stále se rozrůstající celek, který se vyznačuje řadou pozitivních i negativních charakteristik. Přesto pro mnohé zůstávají vysněným cílem, což je jeden z důvodů, proč stále převažuje především migrace z venkova do měst a nikoliv naopak. Nárůst počtu rezidentů představuje tlak, kterému musela a musí města čelit a zároveň na ně adekvátně reagovat.

Město je centrem služeb a nabízí široké spektrum pracovních nabídek, což jsou bezpochyby faktory, za kterými jsou lidé ochotni cestovat či migrovat. Nicméně důležitost těchto faktorů se mění společně s životními událostmi a následnými preferencemi obyvatel v nárocích na obytný prostor i prostředí, které ho obklopuje.

V každé obydlené lokalitě se vždy nablízku nachází veřejný prostor neboli místo, které je určeno pro každého návštěvníka bez rozdílu a které zároveň nabízí různé možnosti využití. Jeho vzhled a způsob, jak je s ní nakládáno, zrcadlí zájem, který o něj mají místní obyvatelé. Stejně tak jako se liší vzhled lokality, liší se i lidé, a jejich osobnostní charakteristiky, kteří se o veřejný prostor starají či jej využívají.

Ať už se jedná o aktivity individuální anebo skupinové, motivace lidí k zájmu o veřejná prostranství a péče o ně, může být velmi pestrá a vyplývá z jejich osobnostních charakteristik a životních historií. Spektrum cílů, kterých má být pomocí těchto aktivit dosaženo je rovněž velmi široké. Může se jednat o specifický individuální způsob trávení volného času nebo o formu politické akce reagující na nevyužití daných prostor. Důvodem může být také snaha zapojit místní obyvatele do společných aktivit a skupinově se podílet na řešení lokálního problému. V tomto případě může vzájemná participace vyústit ve vytvoření komunitních vazeb mezi dosud prostorově blízkými, ale jinak zcela neznámými lidmi.

Samotná forma aktivit, např. vytvoření hřiště pro děti, komunitní užitkové zahrady, místa pro kulturní akce a setkávání, určuje výslednou reakci lidí a jejich následné zapojení do výše uvedených činností. Míra spoluúčasti je ovlivněna tím, jak moc je aktivita atraktivní a pro místní obyvatele a danou lokalitu potřebná. Veškeré tyto činnosti mají

přímý či nepřímý dopad na vědomé i nevědomé chování a jednání jedince a jeho vztah k okolí.

Část této práce bude věnována problematice veřejného prostoru, konkrétně jeho společenského významu a proměny jakou zaznamenal v průběhu let. Tyto změny budou popsány na historickém vývoji a specifikách, která odlišují například charakter středověkého náměstí v porovnání s dnešním. Zmíněna bude také přítomnost zeleně a její funkce v prostoru města.

Migrace do měst a následný nárůst počtu jejich obyvatel byl příčinou zvyšujícího se zájmu sociálních věd o tento trend. Teoretické koncepty, které chápou město jako živý organismus, jenž se neustále mění, budou předmětem následující podkapitoly. Uvedené teorie se soustředí také na popis vztahu mezi tímto organismem a člověkem, potažmo celou společností, a zmiňují jakým tlakům a vlivům je obyvatel moderního města, v porovnání s obyvatelem venkova, vystaven a čemu musí čelit.

Navazující část se zabývá tématem urbanizace a suburbanizace a jsou v ní nastíněny představy o propojení městského prostoru se zelenými plochami, které by naplnily vize o životě ve zdravém prostředí. Bude zde popsán koncept zahradních měst a zároveň problémy, které jsou spojené s procesy suburbanizace a tím, jak tento typ bydlení ovlivňuje vztah jedince k prostoru.

Parametry, které musí veřejný prostor splňovat, aby byl živý, pro své návštěvníky významný, zajímavý a docházelo v něm k pravidelným interakcím, budou další důležitou částí tohoto textu. To, jak je veřejný prostor lidmi vnímán, a jaký k němu mají vztah, je určující pro vytváření dlouhodobého zájmu ze strany osob, kterými je využíván.

Následná podkapitola je zaměřená na utváření identity jedince a na faktory, které její formování ovlivňují, a to jak ve spojitosti s vlivem určité skupiny, tak i s městem nebo s jeho částí. Jedná se především o osoby z nejbližšího okolí, které primárně ovlivňují jedince od raného věku. Pro rozvoj urbánní identity jedince je důležitá úloha kolektivní a individuální paměti, jenž je ovlivněna řadou charakteristik, které se s prostorem pojí. Dále v tomto textu budou popsány komunitní vazby, jejich proměna v čase a faktory, díky kterým mohou tyto vazby vznikat a na základě jakých příčin jsou dnes omezené.

Životní strategie lidí, které jsou udržitelné pro přírodu i společnost a jejich motivace pro odpovědné chování, jsou rovněž součástí tohoto textu a tvoří podstatný článek pro porozumění tohoto chování. Současně s nimi jsou zmíněny postoje a názory sociálních vědců, kteří se otázkou udržitelného a zodpovědného života zabývají.

Teoretická část práce bude zakončena představením aktivity s názvem guerilla gardening. Bude vysvětleno, co je náplní této činnosti, jaký je cíl osob, které ji praktikují, a budou popsány další formy využití veřejného prostoru, které jsou s guerilla gardeningem provázány. Na tuto část naváže text vycházející ze sběru informací mezi jedinci, kteří se této aktivitě věnovali či věnují, a následně budou zjištěné údaje propojeny s poznatky z teoretické části této práce. Jejich syntéza povede k nalezení odpovědi na otázky, které se k tomuto tématu vztahují a souvisí nejen s motivací jedinců, ale i s jejich osobnostními charakteristikami, zájmem o veřejný prostor a dalšími faktory.

2 CÍL PRÁCE A METODIKA

2.1 Cíl práce

Cílem práce bude zjistit, jaké faktory iniciují zájem o veřejný prostor a na základě jakých podnětů tento zájem vyústí do městského aktivismu. Tento proces bude ilustrován na příkladu aktivity s názvem guerilla gardening. Pozornost bude věnována především tomu, jak je aktivismus ve veřejném prostoru spjat s identitou aktéra a jak ovlivňuje či mění jeho názory, hodnoty a chování.

K tomuto účelu byly formulovány následující výzkumné otázky:

HVO1: *Jaká je motivace lidí, kteří se rozhodnou věnovat guerilla gardeningu?*

HVO2: *Jak guerilla gardening ovlivňuje samotné aktéry?*

HVO3: *Jak je konstruována identita lidí, kteří se guerilla gardeningu věnují?*

2.2 Metody výzkumu

Cíle práce bude dosaženo prostřednictvím rozhovorů s jedinci, kteří se guerilla gardeningu aktivně věnovali či věnují. Pomocí sady připravených otázek byla sledována nejen jejich motivace, ale také další aktivity a zájmy, které souvisí s problematikou ekologie, zahradničení či veřejným prostorem a které se mohou podílet na motivaci jedince i jeho hodnotách.

Vzhledem k dané problematice byla zvolena kvalitativní forma sběru dat, neboť k této aktivitě jsou, alespoň v českém prostředí omezené zdroje informací a jedná se spíše o okrajové téma zájmu sociálních věd.

Informátoři byli vybíráni náhodně mezi uživateli stránek na sociálních sítích, které se tématem guerilla gardening zabývají. Tento způsob byl zvolen vzhledem k omezené možnosti navázání kontaktu s těmito jedinci. Jedná se o aktivitu malého rozsahu, která je pro mnohé osoby z řad široké veřejnosti neznámá, a její formální prezentace a popularizace ze strany jejich vykonavatelů je značně omezená a v některých případech téměř nulová.

Rozhovor byl uskutečněn s každým, kdo splňoval předepsané kritérium, a to že guerilla gardening aktivně vykonává či vykonával. Z přibližně 35 oslovených osob se do rozhovorů zapojilo celkem čtrnáct osob, deset žen a čtyři muži, a to v průběhu měsíce ledna a února 2015 na území Prahy. Místo, čas a způsob rozhovoru byly voleny informátory na základě jejich osobních preferencí, časových možností a dobré dopravní dostupnosti. Nerovnoměrné zastoupení mužů a žen mezi informátory je důsledkem omezené dostupnosti kontaktů na osoby, které se touto činností zabývají a obecně nesnadného přístupu k této skupině či jedincům, protože jejich prostředky sebeprezentace jsou značně omezené. Z tohoto důvodu nebyl kladen důraz na stejný počet mužů a žen mezi dotazovanými, ale především na získání informací. Na základě toho mohlo dojít ke zkreslení výsledných informací.

Rozhovory s informátory probíhaly na základě předem připravených polostrukturovaných otázek. Dotazování byli na informace, které o guerilla gardeningu mají, co si pod tímto pojmem představí a především jaká je jejich motivace, proč se této aktivitě věnují a co je cílem jejich práce. Další otázky byly zaměřeny na získání informací o jejich dalších aktivitách souvisejících s veřejným prostorem, a tématům, o která se zajímají, a jejich vztahu k problematice životního prostředí a názorům na ekologii. Tyto údaje pomohly vytvořit komplexnější profil respondentů, než kdyby byly pokládány pouze otázky na jejich motivaci. Získané informace budou představeny v praktické části této práce.

Všichni informátoři byli seznámeni, za jakým účelem budou rozhovory využity. Pro zachování jejich anonymity bylo zvoleno kódování, prostřednictvím kterého byla zcela náhodně změněna jména informátorů. Podrobnější údaje o informátorech jsou uvedeny v tabulce č.1 na následující straně.

Tabulka 1. Identifikační údaje

jméno	věk	vzdělání	povolání	současné bydliště	jak dlouho se věnuje GG	datum rozhovoru
Bára	48	VŠ	odborná pracovnice výzkumu a vývoje	Praha	15 let	25.2.2015
Hanka	41	VŠ	překladaelka	Praha	4 roky	20.1.2015
Honza	37	VŠ	administrátor školení v komerční firmě	Praha	16 let	23.2.2015
Ivana	38	VŠ	právníčka	Praha	1 rok	12.1.2015
Jana	38	VŠ	překladaelka	Křivoklátsko	5 let	6.1.2015
Klára	39	VŠ	zaměstnankyně NNO	Praha	5 let	14.1.2015
Lukáš	33	VŠ	programátor	Praha	11 let	26.1.2015
Markéta	46	SŠ	podnikatelka	Praha	7 let	16.1.2015
Martina	38	VŠ	zahradnice	Praha	3 roky	8.1.2015
Petr	29	VŠ	IT správce	Praha	3 roky	21.2.2015
Štěpánka	32	Voš	zaměstnankyně NNO	Praha	1 rok	23.2.2015
Tereza	24	VŠ	architektka	Praha	1 rok	21.1.2015
Tomáš	29	SŠ	IT technik	Praha	1 rok	14.1.2015
Zdena	50	VŠ	projektantka	Praha	nedokáže určit	8.1.2015

Zdroj: Vlastní zpracování

2.3 Literární rešerše

Problematikou vztahu mezi městem a člověkem se zabývali představitelé Chicagské školy. Mezi nejznámější díla patří kniha, na které se podílel Robert Ezra Park, Ernest Burgess a Roderick D. McKenzie s názvem *Město*, která vyšla v roce 1925 a která se zaměřovala na kriminalitu, migraci, segregaci a menšiny v městském prostředí.

O rozdílné vazby mezi lidmi ve městě a na venkově se zajímal Ferdinand Tönnies v knize *Pospolitost a společnost*. V této publikaci rozlišoval dva typy soužití *Gemeinschaft* a *Gesellschaft*, na základě kterých upozornil na negativní jevy moderní společnosti, ke kterým patří individualismus a anonymita vztahů v urbánním prostředí.

Louis Wirth v roce 1938 publikoval esej *Urbanismus jako způsob života*, ve které se zaměřil na to, co je charakteristické pro městského člověka, který žije v hustě osídleném prostředí, každodenně čelí velkému množství sociálních interakcí, a přesto jsou mezilidské vazby neosobní a racionalizované.

Veřejná prostranství jako důležitá součást měst je tématem několika knih architekta Jana Gehla, který ve svých knihách *Města pro lidi* a *Život mezi budovami* popisuje, jak by mělo vypadat město, které by odpovídalo potřebám obyvatel, bylo příznivé pro člověka a lákalo by ho trávit volný čas ve veřejném prostoru a aktivně jej využívat.

Tématem knihy *Pestří a zelení* od Hany Librové je ekologicky odpovědné chování založené na dobrovolné skromnosti. Kniha byla vydána v roce 1994 a autorka se v ní na základě terénního výzkumu snaží odhalit, jaká je motivace lidí pro změnu jejich chování a jaké faktory ji ovlivňují. Na tento výzkum po deseti letech navázala dalším, jehož výsledky jsou shrnuty v knize *Vlažní a váhaví*, která se zabývá „ekologickým luxusem“, což je odpovědné chování, díky kterému jedinec snižuje svou ekologickou stopu.

3 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

3.1 Město a veřejná prostranství z pohledu historie

Význam veřejných prostranství je známý už od starověku, a to především jako místa setkávání lidí, kteří zde určovali sociální normy, společenský konsensus či vynášeli morální soudy. Jednalo se o prostor, který byl centrem komunikace, mísily se zde jednotlivé skupiny obyvatelstva a lidé tak měli možnost nahlédnout do života ostatních obyvatel města (Gregorová, 2002, s. 38-39, Čablová, 2013, s. 48).

Společenský význam veřejných prostor je známý z historie, ale v současnosti prochází proměnou. Přestává být místem komunikace, setkávání a diskuze různých zájmových skupiny, protože pro tyto účely je využíván virtuální prostor. V souvislosti s rozvojem moderních technologií, zvláště nových médií, je daleko snazší zapojit se do velkého množství činností, aniž by člověk opustil domov. Účast na veřejných aktivitách proto zabere daleko méně času a účastník je především pasivní, což má za následek nedostatek interakcí a sociálních kontaktů (Čablová, 2013, s. 48-49).

3.1.1 Formování veřejného prostoru

První formy osídlení vznikaly v prostoru mezi Středomořím, Přední a Střední Asií jako důsledek tzv. neolitické revoluce v období mezi 8. a 6. tisíciletím př. n. l. Tehdy lidé opustili lov, začali se věnovat zemědělství a následně vytvářeli první osady, jejichž výhodou bylo zajištění potravy i obrana před nepřáteli. Původní zemědělské osady dostaly v průběhu let ráz tržišť, která se stala centry řemeslné výroby a kromě toho města získávala mnoho dalších funkcí, které ovlivnily vzhled staveb a městského opevnění (Hoffman, 2009, s. 21).

Od této doby se proměňovala a vyvíjela jak podoba měst, tak i jednotlivé funkce, možnosti a služby, které město poskytovalo svým obyvatelům. S postupnými proměnami společnosti se funkce veřejných prostranství změnily anebo nadobro ztratily svůj význam. Přesto některé ze sociálních funkcí konkrétních městských prostor přetrvaly do dnešních dnů.

Na rozdíl od současných měst byla, např. ta středověká, charakteristická tím, že jejich podoba a rozvržení souvisely s aktivitami, ke kterým zde docházelo, a byly také uzpůsobeny funkcím, které město mělo. Středověká náměstí a ulice byly přizpůsobeny pohybu lidí a byla v nich vytvořena místa určená k setkávání (Gehl, 2000, s. 43).

3.1.2 Centrum města

Náměstí bylo centrem společenského i hospodářského života, mělo především funkci tržiště a představovalo jádro města po stránce sociální, hospodářské, politické i stavební. Kromě denních aktivit se tento prostor využíval i při různých výročních slavnostech a trzích, a sloužil i jako místo určené k prodeji zboží kupců z jiných měst. Na náměstích stál také kostel, centrum katolické církve, krámce, kotce a pranýř, který zde byl umístěn až do osvícenství. Stávala zde také šibenice, která se postupem času přesunula za hradby města. U všech výše popsaných aktivit se jednalo o hojně a pravidelně navštěvované události (Hoffman, 2009, s. 159-164).

Náměstí vždy představovalo místo a současně zastávalo funkci tržiště. Náměstí stále zůstává prostorem k vyjadřování vlastního názoru, ať už v podobě prezentace politických zájmů, tak i protestů a projevů nesouhlasu se společenským nebo politickým děním.

Další variantou dnešního využití náměstí je pořádání kulturních akcí, stejně jako tomu bylo kdysi během městských slavností a oslav světského charakteru, jejichž cílem bylo zvýšit prestiž města a podpořit pocit sounáležitosti obyvatel (Hoffman, 2009, s. 523).

Oproti funkci městského centra se společenský význam kostela změnil. K hlavním důvodům patří sekularizace společnosti, odklon od tradičních hodnot a zaměření na individuální potřeby jedince. S příchodem průmyslové revoluce nastaly společenské změny zapříčiněné rozvojem technologií a lidského poznání. Tyto změny zasáhly a narušily tradice a do té doby platné hodnoty instituce církve, která ztratila na svém vlivu (Roubal, 2003).

Po staletí byla církev nedílnou součástí života obyvatel, město nevyjímaje, a plnila řadu funkcí, ke kterým patřila ochrana obyvatel a dohled nad morálním řádem. Centrem jejího působení stejně jako dominantou města byl kostel často umístěný na vyvýšeném

místě. Kostel byl místem výchovy, kultury a svátečního povznesení a jeho navštívení představovalo výjimečnou a sváteční událost v životě lidí (Hoffman, 2009, s. 463-468).

3.1.3 Proměna měst

Zatímco ve středověku bylo město ohraničeným prostorem, s posvátným centrem a profánní periferií, jehož prostor naplňovaly vysoké stavby symbolicky mířící k nebi, novověk byl zaměřen na estetizaci, která vystřídala posvátný charakter středověkých měst (Kratochvíl, 1996, s. 78).

S nástupem novověku začaly vznikat první plány měst, které jej pojímaly především jako umělecké dílo a soustředily se na jeho vizuální stránku. Funkce veřejného prostoru ustoupila do pozadí a pozornost byla věnována především vzhledu města. Kromě něj se architekti zabývali také funkčními aspekty, které zahrnovaly problémy související s obranou měst, dopravou a veřejnými událostmi v podobě procesí a přehlídek (Gehl, 2000, s. 43-45).

Spolu s tím se změnil i zájem o přírodu, která byla odjakživa součástí města, ale její význam se v průběhu dějin měnil. Středověké město bylo naplněno dostatkem zeleně a bylo zde možno nalézt jak vinice, zelinářské zahrady, tak i pole. V důsledku zvyšující se hustoty zástavby, kterou s sebou přinesl nárůst počtu obyvatel měst¹, došlo k postupnému odcizení člověka od přírody a dříve přirozený kontakt s přírodou byl postupně nahrazen estetickými prvky, ke kterým patří barokní zahrady, a dalšími komponenty začleněnými do krajiny (Kratochvíl, 1996, s. 85).

Na konci 18. a počátku 19. století docházelo k návratu k přírodě a k její adoraci. Průmyslová revoluce s sebou přinesla například i zdravotní problémy a jako reakce na ně vznikaly nové parky, aleje a promenády (Kratochvíl 1996, s. 85-86).

¹ V období raného novověku se venkovské obyvatelstvo ve větší míře začalo stěhovat do měst. Na základě dostupných údajů lze tvrdit, že by bez migrace městské obyvatelstvo vymřelo. Noví obyvatelé, kteří přicházeli do měst, představovali pracovní sílu, která se nebránila vykonávat fyzicky náročnou a hůře placenou práci. Zároveň ale mezi usazený městským obyvatelstvem působilo jako destabilizační prvek. Nové obyvatelstvo zvyšovalo sociálně kulturní heterogenitu sídla, což mělo za následek vznik nových hranic uvnitř společnosti. Narůstající počet obyvatel vyžadoval i změny v městské infrastruktuře a bylo potřeba investovat do charitativní činnosti, dostupnosti pitné vody a nemocnic. Míra přistěhovalectví byla ovlivněna schopností lokality přijmout nově příchozí a začlenit je to své struktury – najít pro ně bydlení a pracovní uplatnění. Migrace byla podporována především po morových epidemiích anebo po přírodních katastrofách, během kterých došlo ke ztrátě obyvatelstva. Možnost usadit se ale nebyla dostupná všem stejnou měrou neboť určujícím prvkem byla příslušnost ke katolické církvi (Miller, 2006, s.52-54).

3.2. Město z pohledu společenských věd

V současné době se celosvětově zvyšuje počet obyvatel měst a společně s tím roste i množství potřeb a problémů, které s tímto prostředím a obyvateli souvisí. Nejedná se ale o nový jev, protože s nejrůznějšími problémy se museli obyvatelé potýkat už v dobách průmyslové revoluce. Předpokládá se, že odliv obyvatel z venkova do měst bude do budoucna pokračovat.²

Počátek koncentrace lidí do měst je nejčastěji spojován s průmyslovou revolucí, ale k nejrůznějším migracím, ať již dočasným či trvalým, docházelo už dávno předtím³. Toto přemísťování lidí sebou přineslo řadu nových a dosud neznámých problémů, které si žádaly akutní řešení, protože města postrádala dostatek kvalitního ubytování, dobré hygienické podmínky a dostatečnou kanalizační a vodovodní síť. Ať už se jednalo o problémy s bezpečností, nezaměstnaností, kvalitou bydlení nebo migrací, na základě těchto změn se městská společnost stále více dostávala do středu zájmu sociálních věd.

Město představuje živý organismus, který se neustále vyvíjí a mění, a proto o něm nelze uvažovat jako o stabilním útvaru. Proto i jednotlivá témata, kterými se zabývaly sociální vědy, se lišila v závislosti na změnách hodnot a priorit městských společností. Každé období je charakteristické něčím jiným, proto za léta vzniklo mnoho přístupů a teorií, které se vztahují k urbánnímu prostředí. V rámci tohoto textu nelze uvést všechny, a proto byly vybrány pouze některé z nich, a to na základě jejich významu, vlivu a souladu s obsahem a cíly této práce.

3.2.1 Počátky studia měst

Již mnoho let se zvyšuje počet obyvatel měst, což vede k společenským změnám ovlivněných sociologickými, technologickými a biologickými problémy. Musil (1967, s. 9-10) hovoří o tzv. první městské revoluci, která měla za následek přeměnu sídelního uspořádání a zvýšila složitost společenské organizace, odloučila od sebe město a venkov a vytvořila městskou populaci, která v porovnání se zemědělským obyvatelstvem tvořila menšinu. Druhá městská revoluce, byla zahájena počátkem 19. století a jednoho dne má podle předpokladů vyústit do situace, kdy bude více obyvatel žít ve městech než na

² Na základě údajů z roku 2013, žije dnes celosvětově 53% obyvatel ve městech (Worldbank.org, 2014).

venkově. To jsou jen některé ze změn, na které se společenské vědy snaží reagovat a analyzovat jejich možný dopad na společnost.

Jak již bylo naznačeno, počátky zájmu o město z pohledu sociálních věd sahají do 19. století a úzce souvisí s rozvojem industrializace a zvětšováním městského obyvatelstva. První práce na toto téma byly spojeny s výstavbou nových budov, vznikaly za účelem zmapování stavu lokality a jejich výsledky se odrážely v podobě územních plánů. V počátcích se sociální studie zaměřovaly především na podmínky, ve kterých bydlelo chudé obyvatelstvo, a hledaly souvislosti mezi vysokou hustotou obyvatel žijících na malém prostoru a výskytem kriminality, deviantního chování a sociální dezorganizace. S počátkem 20. století se pozornost sociálních vědců, a tedy i náplň jednotlivých výzkumů, přesunula ke studiu komunit a mezilidským vztahům uvnitř města (Schmeidler, 2007, s. 30).

Společně se zvyšující se hustotou obyvatelstva, počtem obyvatel, a s tím spojenými problémy a změnami, které tato transformace vyvolala, se zájem o město stal tématem řady autorů, z nichž každý k městu přistupoval z jiné teoretické pozice. Problematika města a městského prostoru je téma, kterým se zabývali Max Weber, Ferdinand Tönnies, Georg Simmel, Emil Durkheim, představitelé Chicagské školy a řady dalších sociologů a sociálních vědců. Na následujících stránkách budou představy některé z jejich myšlenek a úvah, ale vzhledem k velkému objemu literatury, která na toto téma vznikla, a teorií, které se problematiky města dotýkají, budou představeny jen některé z nich.

3.2.2 Město a venkov

Německý sociolog Max Weber se ve své práci věnoval úvahám o podstatě města, rozebíral jednotlivé typy současných i historických sídel a definoval město na základě jeho kulturních, politických, ekonomických, ústavních a psychologických charakteristik. Weber k městu přistupoval jako k ideálnímu typu a snažil se ho charakterizovat jako sociální fenomén. Město podle něj mohlo vzniknout pouze na určitém místě a za specifických podmínek, které v období předcházejícím industrializaci nabízela díky rozvoji racionality pouze Evropa (Schmeidler, 2007, s. 31).

Podobně jako Tönnies a Durkheim se i Weber zajímal o vztahy uvnitř komunity a souhlasil s názorem, že ve městě na rozdíl od vesnice se lidé navzájem neznají a jejich

vazby s ostatními jsou chudé a slabé. Základ vazeb uvnitř komunity tvoří uctívání sdílených hodnot, tradice a emoce, což odlišuje komunitu od moderní společnosti, která se vyznačuje racionálním jednáním vycházejícím z efektivity a vyhodnocování nákladů a přínosů. Proces přeměny tradiční komunity v moderní společnost je výsledkem racionalizace, která spěje k „ideálnímu typu sociálního chování“ označovaném jako „zweckrational“ neboli účelná racionalizace⁴ (Lidemesta.cz, 2006).

Charakteristický ráz dnešních měst je dán vývojem jednotlivých ekonomických, politických a správních institucí, které byly a jsou v městě zastoupeny. Každá historická epocha se podepsala na vzhledu města a díky nim se jeho součástí staly i stavby, které reflektovaly výše uvedené instituce. Takto vznikala tržiště, hrady a městská opevnění, která odrážela socioekonomický status města a moc panovníka (Weber, 1921).

Rozdílům v charakteru městských a venkovských komunit se věnoval také Ferdinand Tönnies, který přispěl ke studiu městského obyvatelstva svými dvěma koncepty Gemeinschaft a Gesellschaft. Pojem Gemeinschaft je charakteristický pro venkovský život, kde jsou jednotlivé sociální vazby užší, pevnější, založené na příbuzenství a důležitá je zde udržovaná tradice v podobě hodnot a povinností. Jednotlivé vztahy a citové vazby jsou velmi hluboké a člověk se díky nim cítí bezpečně, a to i přesto že nejsou založeny na dobrovolnosti, nýbrž povinnosti. Vzájemná solidarita mezi lidmi je zapříčiněna historicky udržovanými vazbami, kde se zájmy individua ztrácí a sjednocují s názory celku. Termín Gesellschaft, který je charakteristický pro velkoměsto, se vyznačuje povrchními a neosobními vztahy formálního charakteru, které vedou k tomu, že se lidé mezi sebou navzájem neznají (Tönnies, 2012, s. 17-19).

Tönnies označuje jako Gemeinschaft vazby, které získávají podobu komunity, a Gesellschaft ztotožňuje se společností. Komunita se vyznačuje důrazem na tradici, kolektiv, vzájemnou solidaritu, existenci řádu a přísné dodržování norem a na tzv. přirozené vůli. Pro společnost je charakteristická tzv. racionální vůle, která se vyznačuje

⁴ Nejdůležitější typy racionality dle Maxe Webera jsou hodnotová, která jsou založena na vyšších hodnotách a nikoliv pouze na dosažení cíle, a účelová, která se snaží dosáhnout nějakého cíle a hodnocena je podle toho, zda byl cíl splněn a s jakou efektivitou. Dokladem hodnotové racionality může být to, jaké prostředky jedinec volí k tomu, aby dosáhl cíle a jestli toto své jednání považuje za správné, čestné a poctivé. Dalšími typy jednání jsou tradiční, které je založeno na pravidelném opakování bez ohledu na jeho správnost a afektivní, kdy se jedinec řídí pouze pomocí emocí (Petrušek, 2011, s. 99).

individualismem, racionalitou, pluralitou názorů, slabými emocionálními vazbami, které neplní dostatečně funkci stmelení společnosti. Zatímco tmelícím prvkem komunity je vzájemná shoda a svornost, ve společnosti je to smlouva (Tönnies, 2012, s. 19-20).

Podle Tönniese byly důvodem přechodu od komunitních vztahů k společenským ekonomické faktory. Rozmach globálního obchodu a efektivní nakládání s investicemi poskytly podmínky k rozvoji kapitalismu zakládajícímu se na individualismu. Podobně hodnotil přeměnu vztahů také Durkheim, který z Tönniesových myšlenek vycházel, a rozlišoval mezi mechanickou a organickou solidaritou (Lidemesta.cz, 2009).

Mechanická solidarita, typická pro venkovské prostředí, je založena na kolektivním vědomí a preferuje přímé sankce. Oproti tomu organická solidarita, charakteristická pro velkoměsta, se vyznačuje dělbou práce, užitím nepřímých sankcí, skupina je zde nezbytnou nutností a jedinci se nabízí širší spektrum možností. Podstatné jsou společné hodnoty a cíle, které jsou rozhodující pro život skupiny, ale solidarita vůči těmto cílům není automatická, neboť ve společnosti, která je protknuta nejistotou a postrádá hodnoty, zároveň chybí i solidarita. Přechod z venkovského prostředí do městského může mít dopad na identitu jedince a v souvislosti s tím také na jeho identifikaci se skupinou. Solidarita, tak může být nahrazena anomíí, stavem, kde přestávají platit pravidla a společnost je dezorganizovaná (Schmeidler, 2007, s. 33-34).

Podle Durkheima je dělba práce podmínkou pro vznik organické solidarity typické pro moderní velkoměsta. Stále se prohlubující dělba práce je výsledkem narůstající velikosti populace, hustoty a koncentrace obyvatel. Změny v charakteru sociálního prostředí jsou příčinou dělby práce (Petrušek, 2011, s. 92).

3.2.3 Ekologie města a člověka

Ekologie člověka se zaměřuje na vztah mezi lidskou populací a fyzickými, biotickými, kulturními a sociálními charakteristikami prostředí, ve kterém se pohybuje. Tato definice se liší od toho, jak pojímali ekologii člověka (human ecology) Robert Park a Ernest Burgess. Pod tímto pojmem si představovali studium prostorové a časové organizace a vztah lidských bytostí s ohledem k selektivním, distributivním a akomodačním silám prostředí (Lawrence, 2001).

Ekologie města je podoborem ekologie člověka, která zahrnuje mnoho témat a přístupů ke studiu lidského společenství ve vztahu k obývanému prostředí. Jedná se například o výzkum zaměřený na organizaci lidského společenství ve vztahu k prostoru, který obývá, což je také problematika, kterou se zabývala Chicagská škola. Počátky zájmu o ekologii člověka lze nalézt v uplatnění darwinistických principů na jednání člověka stejně jako ve zkoumání vazeb, které vznikají mezi obyvatelstvem, technologiemi, prostředím a tím, jak je společnost organizována (Musil, 1967, s. 134).

3.2.4 Chicagská škola

Zcela zásadní se ve výzkumu města a městských komunit stala Chicagská škola, která vznikla ve 20. letech a zajímala se především o organizace a instituce spojené s městem, tak i o ekonomické, technické, kulturní, správní a geografické podmínky (Schmeidler, 2007, s. 35).

Vznik Chicagské školy byl podmíněn několika faktory, mezi které se řadil i vysoký přírůstek obyvatel, početné etnické skupiny a vzrůstající počet konfliktů. Ve snaze co nejdříve vyřešit dané problémy, vznikala řada prací, které zahrnovaly výzkumy a případové studie s cílem pomoci objasnit nové problémy a nabídnout jejich možné řešení. Teoretické koncepty Chicagské školy daly základ směru označovanému jako ekologie města. Jejich přístup je založen na principu sociální kontroly a konkurence a ve své podstatě je uplatněním darwinistické teorie na sociální prostředí (Patočka, 1992, s. 6).

Robert Ezra Park, jeden ze zakladatelů Chicagské školy, vycházel ve své práci z předpokladu, že je to především soutěžení, které určuje formu animálních i lidských společenství. Soutěživá spolupráce vede ke společenskému uspořádání, ve kterém někteří členové, na základě svých úspěchů v soutěžení, mají výhodnější postavení a díky tomu obývají výhodnější prostor. Tato soutěživá spolupráce, o které hovořil, nabývá v prostředí měst dvou úrovní – biotické a kulturní (Musil, 1967, s. 136).

Do biotické roviny spadaly procesy, které odpovídají přírodním, jedná se např. o konkurenční boje, procesy dominance a snahu o přežití. Do kulturní roviny se řadí kulturní pravidla, jako jsou tradice a normy, které ovlivňují, snižují a přetváří procesy z úrovně biotické (Schmeidler, 2007, s. 41).

Členové Chicagské školy Park, McKenzie a Burgess se zajímali také o etnické a sociální charakteristiky ve vztahu k prostředí, které se staly základem pro tzv. koncentrickou zonální hypotézu. Zonální hypotéza rozděluje město do kruhů či pásem, které se vzdalují od centra města, a upozorňuje, že koncentrace určitých institucí je ve vybraných zónách navýšená (Schmeidler, 2007, s. 39).

Konkrétně Ernest Burgess se zabýval procesem expanze měst, kterou doložil na koncentrických zónách. Každé město se podle něj rozšiřuje radiálně ze svého centrálního obchodního obvodu, který obklopuje centrum města, jenž je zónou přechodu a je zde zastoupen obchod a lehký průmysl. V další oblasti bydlí lidé pracující v průmyslu, kteří se odtud snadno dostanou do práce. Na tuto oblast navazuje zóna rezidenční, ve které se vyskytují rodinné domy nejbohatších obyvatel města. Za touto oblastí se nalézá „dojížděcí zóna“ – oblast suburbanizace nebo satelitních měst - odkud se lze za dvacet až třicet minut dopravit do centrálního obchodního obvodu. Pro koncentrické zóny je charakteristická snaha dostat se ze své oblasti do té vnější. V centru každého většího města se nachází obchodní domy, kancelářské budovy, železniční stanice, velká divadla, muzea a městská radnice. Tato oblast představuje centrum ekonomického, politického a kulturního života. Jedná se ale o zónu, ve které se nebydlí, pouze se sem dojíždí za prací a službami (Burgess, 2008, s. 340-341).

Zóna dělnických obydlí má především obytnou funkci a je zde různá kvalita bydlení, vyskytují se zde etnická ghetta a k migraci dochází pouze za předpokladu zvýšení příjmů obyvatel. Sousední zóna středního stavu je místem bydliště příslušníků střední třídy - zaměstnanci nižšího managementu a odborníci s dostatečným vzděláním, ale se špatným finančním ohodnocením. Suburbia se nachází na okraji měst a jsou reakcí na požadavek vyšší kvality bydlení v zeleni a na čerstvém vzduchu. Často zde ale nejsou zastoupeny služby a sociální vybavenost je značně nízká a dopravní spojení s městem omezené. Z toho důvodu jsou jeho obyvatelé odkázáni na automobily, kterými denně dojíždějí za prací, vozí děti do škol a ve městě si také obstarávají zboží a služby. O zonální teorii lze uvažovat také jako o teorii gradientů, protože zakreslují proměňující se sociální jevy v závislosti na vzdálenosti od centra (Schmeidler, 2007, s. 40).

Zástupci Chicagské školy se pomocí termínů přírodních věd snažili vysvětlit problémy spojené s růstem velkoměst. Uspořádání jednotlivých prvků podle nich není

záležitostí náhody, ale výsledkem tzv. ekologické prostorové distribuce. Jejich umístění je zapříčiněno vlivem série kulturních, ekonomických, sociálních a etnických sil (Keller, 1997, s. 57).

Ačkoliv je přístup Chicagské školy dnes již překonaný, přinesl na pole sociální věd řadu poznatků, které vychází z výzkumů prostorového uspořádání měst, kterým se zabývali. Významná je také myšlenka, že města jsou složitá uskupení, která tvoří instituce fungující z větší části automaticky, a lidé, kteří v nich žijí, si tento fakt ve většině případů neuvědomují (Musil, 1967, s. 136).

3.2.5 Městské prostředí

Louis Wirth navazoval jak na práci Georga Simmela, tak na autory ekologické školy. Vycházel z informací o velikosti, hustotě a složení obyvatel města, z čehož následně vyvodil charakteristické znaky vazeb mezi lidmi ve městě. Pro něj bylo město propojením hmotných prvků, sociální struktury, souhrnem pozic a zaměřením jeho obyvatel, kteří jsou podrobováni sociální kontrole. Zajímal se o prvky, které jsou podle něj původcem odlišných forem sociálního života. Podle něj jsou města tvořena individui, která se od sebe navzájem liší a která žijí v těsné blízkosti vedle sebe. Společně s narůstající velikostí sídla se mezilidské vazby stávají více a více neosobními, dočasnými, prázdnými, málo pevnými a jeho obyvatelé se musí vyrovnat se stále rychlejším životním tempem (Wirth, 1938, s. 2-23).

Louis Wirth se rovněž zabýval transformací komunity do společnosti, protože podle něj měl nárůst populace, hustoty osídlení a „kulturní pluralita“ za následek rozpad tradičních hodnot a tedy i komunity. Důsledkem koncentrace obyvatelstva je podle něj „odosobnění“ vazeb uvnitř města. S přibývajícím množstvím obyvatelstva na omezeném prostoru se zároveň zvyšuje tolerance lidí k jinakosti, ale také vzniká chaos, který narušuje původní řád a harmonii, které jsou důležité pro fungování komunity. To má za následek, že ke kontrole chování dochází skrze institucionalizované formální prostředky (Lidemesta.cz, 2009).

Georg Simmel se ve své práci, na rozdíl od předchozích autorů nesoustředil na rozdíly mezi povahou venkovské a městské společnosti, ale zaměřoval se především na kvalitu prostoru, která ovlivňuje společenský život obyvatel města, a konkrétně na to, jak

člověk reaguje a přizpůsobuje se komplikovanosti sociálního prostředí. Lidé žijící ve městech oproti lidem na venkově jsou daleko méně vázáni na složité prostředí, ve kterém se pohybují a žijí. energii, kterou by lidé v tomto prostředí směřovali k jednomu podnětu, je v prostoru města rozdělena mezi vícero stimulů (Schmeidler, 2007, s. 33).

Hlavním sídlem peněžního styku je dle Simmela město, ve kterém je životní tempo velmi rychlé a člověk zde dennodenně čelí velkému množství podnětů a kontaktů. Jediný způsob, jak zvládnout tento shon a velkou masu lidí, je podle Simmela potlačení emocí a spoléhání se pouze na vlastní rozum, což vede k vysoce individualizované městské společnosti. Argumentuje tím, že emocionální vazby jsou založeny na jedincích, a je proto logické, že při tak velkém množství kontaktů se člověk bude orientovat podle svého rozumu. Na základě toho bude s ostatními lidmi jednat jako s čísly a jeho postoj vůči nim bude apatický. Popisuje také proces matematizace, který se promítá do měření času, lidské výkonnosti a hodnoty věcí, která má pouze peněžitý význam. Díky velkému množství podnětů, kterými je velkoměstské prostředí nasyceno, je nemožné určovat rozdíly a reagovat na nové stimuly, a to nazývá velkoměstskou blazeovaností. Vztahy ve velkoměstě srovnává s vazbami lidí na venkově a na tomto případě je rozdíl mezi vztahy zřetelný. Zdrženlivost a neosobní vztahy považuje Simmel za formu socializace na městské prostředí, ale zároveň upozorňuje na pocit osamělosti, který je pro velkoměsta charakteristický (Petrušek, 2011, s. 110 - 111).

3.3 Urbanizace

Urbanizace neboli tvorba měst, je dnes chápána jako promyšlený a šetrný proces plánování městského prostoru, během kterého je brán ohled na sociální a životní prostředí. Historicky je urbanizace chápána jako přesun obyvatel z venkova do měst a v minulosti se mírou urbanizace hodnotila úroveň ekonomického rozvoje daného státu (Baše, Cílek, 2005, s. 9).

Definicí urbanizace je mnoho a navzájem se od sebe odlišují podle pozice, kterou zastávají. Například behaviorální pojetí považuje město za centrum, ve kterém se odehrávají společenské změny upravující zvyky, postoje a hodnoty lidí a tyto změny se následně rozšiřují do okolí. Oproti tomu ekonomická definice klade důraz na industrializaci a rozvoj průmyslového kapitalismu, dochází k procesu stěhování z venkova

do měst, ve kterých je soustředěn kapitál, výrobní prostředky a je zde rozvíjen průmysl (Natur.cuni.cz, 2006).

V roce 2013 žilo 73% obyvatel České republiky ve městech. Jedná se o více méně setrvalý stav, který v posledních dvaceti letech nezaznamenal větší výkyvy (Worldbank.cz, 2014).

3.3.1 Suburbanizace

V současné době přetrvávají tendence dosáhnout bydlení mimo město. Představa rodinného domu s vlastní zahradou, v prostředí přírody, na zdravém vzduchu, zůstává ideálním typem bydlení. To je jednou z příčin rozrůstající se zástavby v okolí měst (Hnilička, 2013, s. 276).

Výše popsáný jev se označuje jako suburbanizace neboli proces, během kterého dojde k přesunu obyvatel společně s jejich aktivitami pryč z jádrového města do jeho zázemí. V důsledku tohoto procesu vznikají nové areály, jejichž funkce je rezidenční nebo komerční. Od 90. let se v zázemí měst objevují skladové prostory, hypermarkety, obchody, výrobní haly, zábavní centra a logistické areály (Suburbanizace.cz, 2008).

Zástavba přesahuje katastrální ohraničení měst a je následkem odchodu bohatších obyvatel z center měst a souběžně s tím dochází k odlivu obyvatel z „klasického“ města (Baše, Cílek, 2005, s. 9). Ve vnitřním městě zůstávají nevyužité prostory se starými, rozpadajícími se budovami, které jsou označovány jako brownfields (Sýkora, 2003, s. 227).

Jednou z podob suburbanizace je proces rozpínání měst, který je označován také jako urban sprawl. Jedná se o neřízené rozlévání zástavby, kterým je znehodnocována okolní krajina a původně zemědělská půda. Příčiny tohoto rozpínání lze nalézt v období průmyslové revoluce, kdy bylo potřeba snížit hustotu osídlení s cílem zlepšit životní podmínky obyvatel v tomto prostředí a dostat do měst více zeleně, prostoru a světla, a tyto myšlenky přetrvaly do dnešní doby (Hnilička, 2005, s. 29-31).

Nízká zástavba má za následek špatnou dopravní obslužnost a nedostatečnou občanskou vybavenost. Místní obyvatelé jsou pak v řadě případů zcela závislí na vlastním automobilu. Centra měst také nabízí široké spektrum nabídky pracovních pozic určených

pro kvalifikovanou pracovní sílu. Oproti tomu do těchto suburbánních oblastí míří za méně kvalifikovanou práci lidé s nižšími příjmy, kteří v této lokalitě nebydlí, protože je to mimo jejich finanční možnosti. S nutností dojíždět za prací, do školy, obchody a kulturními zařízeními se zvyšuje množství spotřebované energie a zplodin, které jsou uvolňovány. Čas strávený dojížděním ubírá na čase, který by mohl být věnovaný rodině, zájmům či komunitním činnostem (Sýkora, 2003, s. 226-227).

3.3.2 Zahradní města

Počátky tendencí bydlet ve vlastním domě na kraji města, lze dohledat ve vizi zahradních měst. Tato koncepce má kořeny v Anglii a za jeho autora bývá označován Ebenezer Howard⁵, jehož cílem bylo dosáhnout nového prostoru a zajistit obyvatelům tehdejších měst, převážně lidem pracujícím na dělnických pozicích, kvalitní životní podmínky. K tomu mělo dojít skrze propojení kvalit, které poskytoval život ve městě s možnostmi života na venkově. Celkový koncept byl založen na ideji spolupráce a osobní svobodě jedince. Měla vzniknout ideální vyváženost mezi šetrným využíváním průmyslu a plochami obhospodařovanými zemědělskou činností, která by poskytovala dostatek pracovních míst. Původní představu o investování peněz všech společenských skupin, především dělníků, do podhodnocené půdy, která se jejich činností společně s rozvojem města zhodnotí, nepodařilo naplnit. Důvodem byl nedostatek financí a zájmu obyvatel, pro které byla tato forma bydlení primárně určena. To bylo příčinou zahájení výstavby zahradních předměstí a zahradních obcí (Vacková, 2013, s. 49-54).

Hlavním cílem zahradních měst bylo vytvoření prostředí, které bude brát ohled na člověka, jehož pracovní výkon je ovlivněn prostředím, ve kterém žije. Tato idea se v jednotlivých zemích prosadila různou měrou, ale posléze výrazně ovlivnila výstavbu rodinných domů v průběhu 20. století. Výše zmíněný urban sprawl a suburbánní výstavba je kritizován pro svou náročnost na plochu, dopravu a spotřebu energie. Vzniká tak rozvolněná, málo kompaktní zástavba, s nízkou hustotou osídlení. V návaznosti na to nedochází k rozvoji sociálních kontaktů a aktivit a problematické je ztotožnění se s místem bydliště (Hledíková, 2009, s. 83-86).

⁵ Jako autoři, kterými se inspiroval jsou zmiňováni např. Benjamin Ward Richardson, James Silk Buckingham, Alfred Marshall nebo Charles Booth (Vacková, 2013, s. 49).

3.4 Veřejná prostranství

Prostor mezi jednotlivými budovami v suburbii je často vyplněn pouze utilitárně a slouží k dopravnímu a technickému propojení, bez ohledu na to, zda zástavba vytváří celek (Hnilička, 2009, s. 258-9). Je to prostorová blízkost, která vytváří městský charakter a je jednou z důležitých podmínek, byť nikoliv jedinou pro vytvoření kvalitních městských prostor (Hnilička, 2009, s. 273).

Jak už zde bylo zmíněno, lidské aktivity ve veřejném prostoru přitahují další osoby a jejich přítomnost podporuje rozvoj a vznik dalších městských aktivit, na jejichž trvalosti se rovněž podílí i pravidelnost a opakovatelnost těchto činností. Pokud není prostor přívětivý po stránce vzhledu anebo je velmi rozlehlý a není zaplněn lidmi, nedochází k rozvoji městských aktivit (Gehl, 2012, s. 65).

Aktivity ve veřejném prostoru jsou hlavním lákadlem a důvodem, proč lidé veřejná místa navštěvují a opakovaně se na ně vrací – místo je něčím zvláštní a výjimečné. Pokud dané místo postrádá aktivitu a atraktivitu, stává se opuštěným (Čablová, 2013, s. 81).

Tato situace potvrzuje, že pokud má lokalita pouze jednu funkci, jako je v tomto případě bydliště, je to pro jeho obyvatele značně nevýhodné. Kvalita bydlení je dána již zmíněnou různorodostí funkcí a vysokou hustotou osídlení (Hnilička, 2005, s. 51-55).

V souvislosti s veřejným prostorem je důležité zmínit i význam genia loci neboli ducha místa. Genius loci vypovídá o tom, jak je místo vnímáno a jak působí na své návštěvníky a obyvatele, bez ohledu na to, zda je na tomto místě člověk v daném čase fyzicky přítomen. Jedná se o subjektivní charakter, který je ovlivněn souborem podnětů vědomých, nevědomých, citových a rozumových. Toto hodnocení se liší člověk od člověka a je ovlivněno zážitky a hodnotami, které jsou s místem spojeny. Duch místa může být spojen s jednotlivcem i s celou generací a jejich pamětí, anebo může být navázán na kolektivní vědomí, které generaci přesahuje (Čablová, 2013, s. 58-59).

3.5 Identita a komunita

3.5.1 Identita

Identitu lze charakterizovat jako „*obecnou jednotu vnitřního psychického života a jednání, která bývá též nazývána autentickým bytím*“ (Roubal, 2003).

Obecné lze o identitě jedince říci, že se utváří v konkrétním kulturním a sociohistorickém kontextu. Jednotlivé přístupy ke studiu této problematiky se od sebe navzájem odlišují. Představitelé všech těchto přístupů se shodnou, že identita jedince není apriorně dána, nýbrž postupně získávána prostřednictvím sebedefinování, hledání, vybírání a uvědomování si, kým chce jedinec ve skutečnosti být či do jaké skupiny chce patřit (Výrost, Slameník, 2008, s. 222-3).

Identita svého významu nabývá teprve v konkrétním vztahu, který identitu specifikuje jako např. regionální, kulturní, politickou, třídní, sociální apod. Ztotožnění se s někým či s něčím má multidimenzonální charakter, neboť se člověk může v jedné chvíli identifikovat s více subjekty. Potřeba někam patřit je přirozenou charakteristikou člověka a pomáhá mu orientovat se ve společnosti a rozumět ji. Zároveň je proces hledání identity výsledkem snahy vymezit se vůči ostatním, zaujmout místo ve společnosti a odlišit se od ostatních (Roubal, 2003).

K problematice identity lze přistupovat jako k celku, který se skládá z identity osobní a sociální. Osobní identita představuje soubor vlastností, znalostí a postojů a projevuje se jako součást uvědomění si sebe sama. Oproti tomu sociální identita je založena na uvědomění si příslušnosti k jedné nebo více sociálním skupinám. Osobní i personální identita utváří sebehodnocení a sebepojetí jedince, které v případě sociální identity roste či klesá v závislosti na výši prestiže skupiny, se kterou se jedinec identifikuje (Nakonečný, 1997, s. 449).

3.5.2 Konstrukce identity

Na utváření vlastního sebehodnocení se podílí také prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, a nezahrnuje pouze rodinné příslušníky, ale i lokalitu, ve které žije, a materiální podmínky, které má k dispozici (Kohoutek, 1998, s. 115).

Identita je formována především pomocí primárních sociálních vztahů a rozvíjí se od raného věku dítěte. Následná příslušnost ke komunitě, které předchází identifikace s ní, tvoří základ identity každého člena společnosti (Červený, 1997, s. 16).

Součástí identifikace se skupinou je také převzetí hodnot a napodobení životního stylu, kterým se skupina vyznačuje. Tato identifikace může vést k diskriminaci jiných skupin, se kterými se jedinec neztotožňuje. S touto problematikou úzce souvisí sociální kategorizace neboli situace, kdy je na příslušníky konkrétní skupiny pohlíženo v konkrétní definici. Proces hledání a utváření identity je spojen s krizí, která je založena na pochybnostech o sobě samém. Nesouvisí pouze s obdobím dospívání, člověk se s ní může setkat i v dospělém věku v důsledku zásadních životních změn (Nakonečný, 1997, s. 449-51).

3.5.3 Identita a prostředí

Při formování sebepojetí je, jak již bylo zmíněno, důležité vnímání okolí. Významu zpětné vazby se věnoval Charles Horton Cooley, který definoval koncepci tzv. zrcadlového já, podle které je uvažování o nás samotných výsledkem toho, jak se na nás dívají druzí. Podle Cooleyho se chápání sebe sama zakládá na vlastním mínění, jak se jevíme ostatním, jak nás druzí posuzují, a pocitu, který získáváme po vyhodnocení dvou předchozích (Hayes, 2013, s. 21).

Podobný přístup jako Cooley měl i George Herbert Mead, který zastával názor, že lidé si skrze interpretaci okolí osvojují normy pro chování a podle těchto norem se pak chovají. Koncepce vlastního já je založena na sociálních zkušenostech, které jsou regulovány skrze sociální hodnoty, normy a kulturní vzorce. Oproti tomu Erving Goffman zastával názor, že lidské „já“ je závislé na rolích⁶, které v životě hrajeme. V souvislosti s hledáním místa ve společnosti se počet rolí navyšuje, a to jak v dané situaci právě jednáme je výsledkem toho, jakou roli v daný moment právě zaujímáme (Hayes, 2013, s. 21).

⁶ Role představuje práva, povinnosti a očekávané chování, které odpovídá statusu jedince neboli pozici, kterou jedinec zaujímá v sociální struktuře. Každý status je oproti jiným vymezen právy a povinnostmi a soubor těchto znalostí se nazývá role. Role, která se váže k určitému statusu zároveň určuje vztah mezi statusy a povaha těchto vztahů reciproční. Příkladem statusu může být prodejce a zákazník (Šanderová, 2000, s. 13).

Základ naší identity tvoří příslušnost ke komunitě a determinují ji především primární sociální vztahy. Identita se dá vysvětlit také jako míra, se kterou se člověk identifikuje se svou sociální rolí, která souhlasí s jeho sociální pozicí. Pokud se jedinec ztotožní se svou pozicí a jedná podle své role a očekávání druhých, tak se v sociologii hovoří o tom, že obdržel sadu identit (Červený, 1997, s. 17-18).

Prospěšnost více identit vychází ze symbolického interakcionismu, pro který představují četné interakce prostředek k rozvoji a posílení sebeuvědomění. Podle nich na základě přijetí role konkrétního a generalizovaného druhého se vyvíjí vědomí jedince. Existují výzkumy, které upozorňují na prospěšnost vícero identit. U lidí s nižším množstvím sociálních identit je větší pravděpodobnost vzniku psychické poruchy oproti více integrovaným osobám. Ztráta identity postihne daleko méně osoby s vyšší mírou integrace (Červený, 1997, s. 18).

Současná postmoderní společnost je řadou autorů charakterizována jako fragmentovaná, flexibilní, neinstitucionalizovaná, relativní a především postrádající jednotný komplexní návod na život a tento vývoj má dopad i identitu člověka. Například podle Zygmunta Baumana je sebeidentifikaci člověka v současné společnosti ovlivněna neosobními vztahy a emocionálně chladným prostředím, což ovlivňuje negativní postoj k lhostejným vztahům. Současně jedinec zastává mnoho rolí, které uplatňuje v různých interakcích, ve kterých ale zastává pouze dílčí identitu. Podle Baumana žádná z těchto dílčích identit neposkytne identitu jednu, jádrovou, která by byla základem osobnosti (Roubal, 2003).

3.5.4 Identita a město

Pozitivní vztah, který lidé zaujímají vůči určité lokalitě a identifikace s ní souvisí s charakteristikami města. Individuální preference lidí jsou proměnlivé a nejsou rozdílné pouze během života, ale liší se také napříč generacemi. Urbánní identita je ovlivněna řadou faktorů a obyvatelé si ji vytváří prostřednictvím obrazů a symbolů, se kterými se setkávají (Birušíková, 2007, s. 222-223).

Eva Gregorová (2002, s. 37) ve svém příspěvku na téma *Veřejné prostranství jako odraz společnosti* tvrdí, že kvalita prostředí, ve kterém se člověk pohybuje, se odráží i na jeho identitě. Podle ní je potřebné, aby člověk cítil pocit sounáležitosti s prostředím, ve

kterém žije. V tomto případě není podstatné, zda se jedná o identifikaci s celým městem anebo pouze s některou z jeho částí. Ztotožnění jedince s konkrétním prostředím ovlivňuje i to zda se člověk v daném místě narodil a má zde kořeny, jak dlouho v lokalitě žije, jaké vztahy má se sousedy a také jaký je celkový vzhled a charakteristika těchto prostor.

Současná města se vyznačují vysokou diverzitou, která má za následek větší spektrum identit, které jedinec může mít. Tato diverzita může vyústit do mnoha podob, a to jak do stavu, kdy jedinec zastává vyhrocená stanoviska anebo naopak do jejich splnutí a vzniku kolektivní identity (Bitušíková, 2007, s. 224).

Obyvatelé měst si vytváří autostereotypy, tedy své vlastní obrazy o městě, které jsou uchovávané v jejich paměti. Právě autoobrazy se podílejí na identifikaci jedince s konkrétním místem nebo městem jako celkem. Tuto identifikaci mohou zprostředkovávat nejrůznější symboly, památky a také to, co je nazýváno jako *genius loci*, tedy místo, které upoutá pozornost a přitahuje návštěvníky a člověk s ním má spojené pozitivní vzpomínky, zážitky a emoce. Mohou to být také historické události, představy a stereotypy, které jedinec má. Vzhled místa a jeho historický význam často nepředstavují důležitý faktor v utváření vztahu mezi jedincem a konkrétním místem. Podstatnější vliv má paměť ať už individuální, tak i kolektivní. Tato místa pomáhají dotvářet pozitivní vztah k místu a spoluvytvářet urbánní identitu (Bitušíková, 2007, s. 226-227).

Veřejná prostranství naplňují mnoho funkcí od těch každodenních a nezbytných až po ty, které mohou vzniknout pouze za předpokladu, že je veřejný prostor kvalitní a pro své uživatele tím pádem také atraktivní. Na základě toho zde může docházet i k dobrovolným aktivitám pramenícím z iniciativy místních obyvatel či osob, které místa navštěvují. Důležitá je potřeba kontaktu, díky které může ve veřejném prostoru docházet k interakcím různých sociálních, etnických a demografických skupin (Gregorová, 2002, s. 36).

Podle Lud'ka Červeného (1997, s. 8) problém identity vzniká až v souvislosti s nárůstem hustoty obyvatelstva, kdy se navyšuje četnost setkání a je potřeba se zorientovat mezi jednotlivými znaky. Potřeba diferenciac je důsledkem vyššího počtu sociálních kontaktů, které mají za následek vznik nových znaků, které pomáhají jedinci uchovat si

svou integritu. Problém identity je tedy úzce spjat s problematikou města, neboť v něm se vyskytuje nejvíce lidí a dochází zde k nejvyššímu množství kontaktů.

3.5.5 Komunita a sousedství

Současná společnost má řadu přívlastků a k těm nejčastějším patří označení individualizovaná. Tato charakteristika souvisí i s podobou komunitních vztahů. Jak již bylo naznačeno dříve, v souvislosti s narůstajícím počtem obyvatel měst se vytrácí úzké vazby, v interakcích převládá zdvořilá nevšímavost a konkrétní vztahy jsou pojímány účelově. Výsledkem je pak vzájemné odcizení a neznalost osob žijících v nejbližším okolí, jakými jsou například sousedé.

Komunitu lze definovat jako specifickou formu organizace, neboli lidí, kteří se sdružují v důsledku zájmů, které je spojují, mají společné hodnoty a jsou si vědomi vzájemné příslušnosti (Illner, 2012, s. 28).

Termín sociální komunita se používá v souvislosti s lokálním společenstvím, které se vyznačuje jistými charakteristikami – existuje na malé geografické oblasti, členové sdílí shodné hodnoty, normy, pravidla jednání a cíle, dochází mezi nimi k pravidelným sociálním interakcím, většina potřeb jejich členů je zde uspokojována a komunita je tím pádem z velké míry soběstačná, vytváří si vlastní instituce (vzdělávací, náboženské atd.) a její členové si uvědomují svou příslušnost k ní (Novotná, 2008, s. 37-38).

Podobnou definici nabízí také Michal Illner (2012, s. 32), který uvažuje o komunitě jako o souboru sociálních subjektů, kterými jsou jedinci, rodiny a domácnosti, kteří k bydlení využívají konkrétní lokalitu, obyvatelé uspokojují některé ze svých potřeb v rámci lokality, navzájem jsou propojeni sítí vazeb a interakcí a mají stanovené pravidla a instituce, které mohou mít formální, ale i neformální podobu, a které mají vliv na jejich soužití a zároveň slučují jejich zájmy, které jsou posléze prezentovány navenek a uvědomují si svou příslušnost k prostředí a společnosti se kterou sdílí tento prostor.

Rozdíly mezi jednotlivými typy komunit, které souvisí s městským prostředím z pohledu společenských věd, byly popsány výše stejně jako vztah mezi identitou jedince a jeho ztotožnění s komunitou. V této části bude pozornost věnována především komunitním a sousedským vztahům a proměně jejich kvality v čase.

3.5.6 Komunitní a sousedské vztahy

V návaznosti na celospolečenské změny, které zasahují i do prostředí České republiky dochází k proměně a oslabení komunitních vztahů. Zachování rezidenčních pospolitostí brání rozrůstající se města nejenom populačně, ale také svou velikostí (Illner, 2012, s. 40). Pokud lidé bydlí v jednom ohraničeném prostoru, vznikají společné zájmy, které souvisí s užíváním, správou a zabezpečením těchto prostor. Pro přetrvání dosavadních pospolitých vztahů je příhodná i sídelní struktura, ve které je přítomna hustá síť venkovských sídel a nízká úroveň velkoměst (Illner, 2012, s. 42).

Podle Jiřího Musila (1985, s. 229), představitele sociologie města, v historii sousedství nesloužilo pouze ke komunikaci, ale především mělo významnou úlohu vzájemné pomoci. Sousedství je daleko více důležité pro část obyvatelstva, která tráví v lokalitě většinu dne, což se týká především žen na mateřské dovolené, žen v domácnosti a seniorů v důchodu.

Problematické sousedských vztahů se věnuje řada autorů, v poslední době se k nim zařadil například Ondřej Špaček (2012, s. 159-176), který se zaměřil na proměnu a povahu sousedských vztahů na území Prahy. Na základě získaných dat zjistil, že nejsilnější vztah k místu bydliště mají obyvatelé vilových čtvrtí, kteří zde mají kořeny a dlouhodobě udržují vztahy s místními obyvateli, svými sousedy. Jejich opakem jsou obyvatelé vnitřního města, kteří tyto pevné vazby postrádají. Důvodem těchto rozdílů je podle Špačka přechod k soukromému vlastnictví na základě uskutečněných restitucí. Oproti tomu vznik družstev na sídlištích stabilizoval populaci v této lokalitě a mohlo docházet k rozvoji sousedských vztahů. Alespoň v některých lokalitách proto nelze tvrdit, že by vztahy mezi sousedy byly anonymní.

Tato zjištění jsou shodná s výzkumy Jiřího Musila (1985, s. 237- 241), které se věnovaly obdobnému tématu. Na základě tehdejšího šetření byla vyvrácena sdílená představa o anonymitě sídlišť, podle které zde místní obyvatelé žijí v izolaci. Z výzkumu vyplynulo několik informací, které tuto představu popírají a zároveň byly popsány charakteristiky, kterými se sídliště vyznačují. Sociální komunikace mezi obyvateli sídlišť je podporována blízkostí příbuzenských vazeb, na základě kterých si lidé mohou v případě potřeby pomáhat, což se týká především péče o malé děti anebo pomoc seniorům. Zároveň

platí, že čím déle obyvatelé v dané lokalitě žijí, tím jsou jejich vzájemné vztahy hlubší a kvalitnější.

Škála sousedské komunikace může být velmi pestrá a nabývat podob od povrchních kontaktů jako je pozdrav a zdvořilý nicméně formální rozhovor až po intenzivnější formu komunikace. V případě, že jsou tyto aktivity pravidelné a každodenní, mohou získávat podobu norem a zvyklostí. Důležitým prvkem ve vztahu mezi sousedy je míra emocionálního zapojení, které souvisí také se způsobem komunikace a případnou spoluprací (např. sousedská výpomoc v podobě půjčování surovin, náradí, hlídání dětí apod.) a zároveň se to podílí na každodenním jednání obyvatel domu či lokality (Špaček, 2012, s. 159-176).

Na základě výzkumu, který byl zaměřený na postihnutí rozdílů v sociální soudržnosti mezi jednotlivými městskými a venkovskými prostory, se ukázalo se, že obyvatelé venkovských oblastí a lokalit v zázemí měst mají silnější pocit komunity⁷ a v porovnání s obyvateli měst jsou daleko více zapojeni do sousedských sítí⁸. Oproti tomu jsou daleko méně začleněni do širší společnosti a méně důvěřují menšinám, ke kterým jsou také daleko méně tolerantní. Zatímco ve městech je úroveň participace na spolkových činnostech nízká⁹, obyvatelé venkovských oblastí žijí spolkovým životem nejvíce, navazují na tradice spolkového života v obci a pravidelně se zapojují do dobrovolných činností (Špaček, Vobecká, 2008, s. 180).

Michal Illner (2012, s. 27) zastává názor, že prostorově podmíněné vztahy jsou velmi důležité pro správné fungování společnosti, a proto je potřeba, aby byl podporován jejich rozvoj. Podle tohoto autora tyto vazby stále přetrvávají a to navzdory deterritorializaci společnosti.

⁷ Pociť komunitu aneb jak respondent hodnotil kvalitu komunitního života v okolí svého bydliště (konkrétně to obsahuje, jak často se sousedé navzájem navštěvují, jak moc si pomáhají, jak bezpečně se v místě bydliště cítí atd.) (Špaček, Vobecká, 2008, s. 159).

⁸ Sousedskou sítí je chápáno respondentovo skutečné zapojení do sousedství, a může být měřeno na základě toho s kolika sousedy se respondent zná, jak moc jim důvěřuje a vzájemnou sousedskou výpomocí (Špaček, Vobecká, 2008, s. 159).

⁹ Velmi nízké zapojení do spolkových aktivit je charakteristické také pro oblasti v těsné blízkosti měst, ze kterých většina obyvatel odjíždí do města za prací (Špaček, Vobecká, 2008, s. 180).

3.6 Udržitelný způsob života

Problematika ekologie a zodpovědného života vůči přírodě je v době 21. století velmi aktuální a snahy o ekologický život jsou velmi rozšířené. Společně s tím se rozvíjí také činnost různých sdružení a organizací, které se o toto téma zajímají, skrze své aktivity se snaží na problémy upozornovat a případně je také řešit. Týká se to různých neziskových organizací, ale také občanských iniciativ či vzdělávacích institucí, které zprostředkovávají informace široké veřejnosti.

V návaznosti na zhoršující se stav životního prostředí a vzrůstající konzumní spotřebu obyvatel se jedná o stále aktuálnější téma, kterým se zabírají odborníci z oblasti přírodních věd i autoři sociologické a filozofické literatury.

3.6.1 Změna životního stylu

V současnosti je velmi patrný zájem o tzv. alternativní způsob života v porovnání s chováním větší části společnosti. Tento postoj zahrnuje činnosti, které by se daly označit za důsledek ekologicky odpovědného jednání, šetrného k přírodnímu prostředí. Motivace konkrétních osob je velmi pestrá a proměnlivá v čase v návaznosti na aktuální životní situaci jedince a jeho zkušenosti.

Hana Librova (1994) se zabývala problematikou ekologicky udržitelného rozvoje společnosti. Zaměřila svou pozornost na dvě skupiny lidí, které definovala na základě jejich přístupu k životnímu prostředí. Teoretické poznatky z této oblasti opřela o výzkum mezi lidmi, kteří se rozhodli žít „jinak“ tzn. šetrně k životnímu prostředí. Dále se zajímala o motivaci těchto osob, jejich osobní historii, prostředí, ve kterém jako děti vyrůstaly, jejich náboženské vyznání či výši dosaženého vzdělání a získané údaje s nimi dávala do kontextu.

Dichotomie v názvu její knihy *Pestří a zelení* označuje dvě skupiny lidí, definovaných autorkou, na základě jejich chování ve vztahu k životnímu prostředí. Za „pestré“ označuje jedince, kteří se chovají šetrně k přírodě v některých oblastech svého života (využívání veřejné dopravy, věnují se ekoturismu, třídí odpad atd.), zatímco „zelení“ jsou lidé, kteří radikálně změnili způsob svého života (odstěhovali se z města,

snaží se být soběstační v produkci potravin, žíví se vlastním řemeslem atd.) (Librová, 1994).

Librová na svou práci navázala výzkumem, který se uskutečnil po deseti letech se stejnou skupinou lidí. Tentokrát se v něm zaměřila na problematiku ekologického luxusu oproti předchozí dobrovolné skromnosti. Zajímala se o to, co jsou ochotni lidé obětovat, aby jejich chování bylo vůči přírodě ekologicky šetrné. O luxusu neuvažuje v materiálním smyslu, ale jako o možnosti žít v klidném prostředí uprostřed přírody a nikoliv ve shonu a hluku velkoměsta. Luxusem zároveň rozumí možnost využívat v našem prostředí přírodní bohatství bez omezení, na rozdíl od obyvatel nehostinných oblastí, které se vyznačují například nedostatkem vody a úrodné půdy. Podle Librové se především zastánci ekologického luxusu, kterým nevyhovuje shon současné doby, budou podílet na ochraně přírody (Librová, 2003).

Podobným tématem se o řadu let později zabývali také Šimon a Šustrová (2012), kteří se orientovali na proces kontraurbanizace neboli odchodu z měst na venkov. Jedná se o stále probíhající migraci, která ale v žádném případě není masovým trendem. Podobně jako Librová i oni hledali příčiny migrace na venkov a zajímalo je porovnání života na venkově a ve městě.

Objevilo se mnoho shodných rysů, které respondenti označovali jako problematické, a které výrazně ovlivnily jejich život na venkově. Jednalo se o zaměstnání a finanční ohodnocení neadekvátní jejich vzdělání a pracovním zkušenostem, odkázanost na vlastní dopravní prostředky, protože síť veřejné dopravy je nedostačující, útlum sociálních kontaktů s městem, nízkou občanská vybavenost venkovských lokalit a aktivní zapojení do místního komunitního a kulturního života (Librová, 1994, Šustrová a Šimon. 2012).

3.6.2 Diskuze k otázce životního prostředí

Tzv. environmentální identita představuje pocit spojení s přírodou, který se zakládá na osobních zkušenostech a citových vazbách a který ovlivňuje to, jak se lidé stavějí a chovají k prostředí, které je obklopuje (Krajhanzl, 2014, s. 145). Mezi klíčové faktory, které jsou podstatné pro šetrné chování vůči okolí, patří povědomí o environmentálních

problémech, znalost environmentálních následků chování, postoj k chování, subjektivní normy¹⁰, vnímaná kontrola chování¹¹ a zvyk¹² (Krajhanzl, 2014, s. 126).

Současná globální společnost je kritizována za svůj neadekvátní přístup k přírodě a k planetě Zemi celkově. Jedno z kritických stanovisek zastává také Jan Keller (1997, s. 5-7), který se věnoval otázce prosperity společnosti. V jeho pojetí se jedná o situaci, ve které je dosahováno maximálních přínosů za cenu zanedbatelných nákladů. Lidé si neuvědomují, že překročení určité hranice s sebou ponese negativní dopady v podobě nenávratných škod. Vedlejší důsledky neomezeného růstu se podle něj neprojevují pouze v rovině ohrožení přírodního bohatství, ale také v rámci bohatství sociálního, kterým je myšlena kvalita mezilidských vztahů a vzájemná úcta a respekt vůči druhým lidem.

Podobné stanovisko zastává také Josef Šmajš (2010, s. 10-12), který kritizuje chování lidí, kteří se stále narůstající intenzitou devastují přírodní podmínky. Podle Šmajše je důležité, aby tento proces byl zvrácen a jako řešení navrhuje změnu společenského paradigmatu. To stávající, které označuje jako „duchovní predátorské paradigma“ by mělo být nahrazeno novým, se kterým budou lidé přírodě ustupovat. Jím navrhovaná strategie je, že by se kultura dál měla rozvíjet tak, že se bude podřizovat prosperitě biosféry, a tím by společnost dospěla do fáze, kdy by se stala zodpovědnou za přírodu, kterou nevytvořila.

Od dob, kdy byli lidé chudí, a společnost postrádala řadu technologií, byly zdroje, které člověk z přírody čerpal oprávněné, a sloužily k zabezpečení jeho životních podmínek. Dnes už tomu tak není a lidstvo využívá přírodního bohatství k rozvoji technologií a k reprodukci ekonomiky, aby tento stav byl překonán, je potřeba vzniku nových hodnot (Šmajš 2010, s. 15).

Erazim Kohák (2000, s. 15-19) se v rámci ekologie zaměřuje především na etiku chování člověka a hovoří o dimenzích, v rámci kterých se člověk setkává

¹⁰ Lidé zvažují názor druhých, když se rozhodují, jak se mají zachovat. Zajímají se o názor blízkých osob, na jejichž úsudku jim záleží (Krajhanzl 2014, s.132-133).

¹¹ Reflektuje jak je pro člověka snadné či náročné chovat se v některých situacích šetrně k životnímu prostředí, když je pod kontrolou okolí. Těžiště kontroly může být umístěno externě nebo interně – lidé, kteří mají toto těžiště umístěno interně se spoléhají sami na sebe, na své znalosti a schopnosti a jsou přesvědčeni, že svým jednáním mohou docílit změn. Oproti tomu lidé s externím místem kontroly uvažují opačně a příčiny svých úspěchů i nezdarů spatřují v povaze vnějšího prostředí (Krajhanzl, 2014, s. 133).

¹² Lidé se v řadě situací chovají bezmyšlenkovitě a pouze na základě svých dosavadních zvyklostí. V současnosti se zvyk řadí mezi nejdůležitější faktory, které mají dopad na podobu environmentálního chování (Krajhanzl, 2014, s. 134).

s environmentálním ohrožením. Jedná se o kontakt s nejbližším okolím, který má dopad na kvalitu života, globální dimenzi zahraničních vědců a odborníků, kteří informují společnost o environmentálních problémech a ohroženích a nabízejí alternativy řešení, a také proměnu vztahů k ostatním lidem a nejen k přírodě, tato proměna zavazuje člověka dosavadních zábran a činí z něj hrozbu pro společnost.

Stejně jako ostatní autoři nabádá k dobrovolné skromnosti, nikoliv však k asketickému způsobu žití, zároveň ekologickou etiku nepovažuje za ideologii, nýbrž za vhodnou odpověď na současná rizika. Důležité je zvýšit ekologickou gramotnost, která by pomohla docílit požadovaných změn (Kohák, 2000, s. 159-167).

V důsledku nenaplnění původních představ a cílů a nezájmu veřejnosti o problematiku ochrany životního prostředí, se může u osob angažujících se v této oblasti projevit tzv. zelená únava, která může vést až k pocitu vyhoření - apatii a rezignaci, která je charakteristická pro z počátku vysoce motivované osoby, které přestávají vidět smysl ve své práci. Hlavním důvodem této únavy je velké riziko neúspěchu, jednotlivé snahy a cíle nejsou realizovány v praxi a významný je především nepoměr mezi vynaloženým úsilím a dosaženým výsledkem (Librová, 2013).

„Zelenou únavu“ nemusí pocítit každý, důležitá je motivace, se kterou jedinci k řešení environmentálních problémů přistupují. Motivy chování mohou být založeny na přístupu orientovaném na cíl (teleologismus) a skrze něj je hodnocena správnost rozhodování. Opakem teleologického chování je předpoklad předem daných hodnot, které jsou správné. Tyto hodnoty určují, jak se jedinec má chovat a představují pro něj sociální normu. Třetí typ motivace je založen na tzv. etice ctností, která je zaměřena na dobrý život a je trvalým postojem a souvisí s tím, jakým jedinec chce nebo nechce být člověkem (Librová, 2013).

3.7 Guerilla gardening

Guerilla gardening nebo také guerillové či partyzánské zahradničení je aktivita pro mnohé neznámá. To je možná také jedním z důvodů, proč na poli sociálních věd stojí stranou zájmu odborníků z této oblasti¹³. Obecně lze guerilla gardening definovat jako

¹³ Týká se to především českého prostředí.

sázení okrasných i užitkových rostlin na zanedbaná místa, která zeleň postrádají. Tato aktivita je provozována ve veřejných prostranstvích a bez povolení majitele těchto pozemků (Ekolist.cz, 2010).

Motivace aktérů a cíle, kterých se touto činností snaží dosáhnout, je mnoho a liší se člověk od člověka. Stejně tak dostupné informace s sebou nesou i specifickou rétoriku pozice, kterou obhajují a ze které smysl guerilla gardeningu vysvětlují. Zatímco v českém prostředí lze o guerilla gardeningu hovořit jako o činnosti, která se z velké části zaměřuje na zvelebení veřejného prostoru s cílem zkrášlit jej prostřednictvím květin či užitkových rostlin, u zemí, kde má guerilla gardening hlubší kořeny než v České republice se jedná z velké míry o formu veřejného protestu a nesouhlasu s politickým systémem (Sedmagenerace.cz, 2009).

3.7.1 Podoby guerilla gardeningu

Výše zmíněnou motivaci jednotlivých aktérů i výslednou podobu jejich činností lze rozdělit do několika oblastí. Guerilla gardening může být uměním, které zasahuje do veřejného prostoru, snahou o politický protest anebo oživením veřejného prostoru, který může vést ke vzniku komunity, jejímž společným zájmem bude například vybudování komunitní zahrady v nevyužitém vnitrobloku (CSAF.cz, 2007).

Tato činnost může být uvědomělá, ale i zcela spontánní bez ohledu na to, zda samotní aktéři jsou s něčím, co se nazývá guerilla gardening seznámeni. Aktivita vzhledem k podmínkám mírného pásu, ve kterém se Česká republika nachází, se dá vykonávat pouze sezónně, od jara do podzimu, nicméně i během zimních měsíců existují alternativy.¹⁴

Počátky guerilla gardeningu lze najít v činnosti tzv. diggerů, kteří chtěli v 17. století docílit toho, aby mohli lidé, kteří nevlastní půdu, obdělávat obecní a díky tomu se o sebe postarat. Většinou se jednalo o chudé lidi, kteří chtěli nevyužitou půdu dát k dispozici nemajetným. Jistou spojitost lze vysledovat také v souvislosti s různými skupinami (např. různé etnické skupiny či původní obyvatelé), které byly připraveny o svou půdu a pomocí vlastních aktivit se ji snaží získat zpátky, a to nelegální cestou (CSAF.cz, 2007).

¹⁴ Takovou aktivitou během zimních měsíců může být například pletení.

Podobné snahy lze vysledovat i v rámci komunitních zahrad, které využívají ploch, na které se zapomnělo. Nejenom jejich nevyužití, ale především opuštěnost těchto míst, nepořádek a skládky, představovaly rizika pro místní obyvatele. Vznik zahrad kromě revitalizace s sebou přinesl také vznik komunitních vazeb, které se soustředily kolem práce na zahradě a aktivitách s tím spojenými. Takto vznikaly a vznikají komunitní zahrady po celém světě¹⁵ (CSAF.cz, 2007).

Motivace aktérů může být velmi široká a mohou se v ní reflektovat jak osobní zájmy, tak i problémy místní komunity. Například nedostatek zdravých potravin a jejich špatná dostupnost, neutěšené prostředí, ve kterém obyvatelé města žijí, vedly Rona Finlaye¹⁶ k využití zanedbané a nevyužité půdy, na které společně s dalšími vysázel zeleninu a ovocné stromy. Tato činnost probíhá na bázi dobrovolnictví s cílem poskytnout kvalitní a pro všechny obyvatele dostupné potraviny, využít pro tento účel zanedbané plochy a ovlivnit tímto způsobem život v této lokalitě a skrze tuto aktivitu dát šanci každému si něco vypěstovat, zapojit děti, chudé i bezdomovce. Kromě obnovy místní komunity má tato iniciativa sociální a edukační rozměr (TED.cz. 2013).

V 19. století se v českém prostředí začaly objevovat okrašlovací spolky, které se zpočátku zaměřovaly především na výsadbu zeleně s cílem zvelebit veřejné prostory. Ve středu jejich zájmu nebyly pouze parky a zahrady, ale také promenády, náměstí a další veřejná prostranství, která byla doplněna zelení. Později se zajímali také o opravu historických a kulturních staveb (Hledíková, 2009, s. 75-76).

Urban agriculture je aktivita, která se postupně rozrůstá a v některých částech světa zaujímá zajímavou pozici v rámci samozásobitelství potravinami. Podle Organizace OSN pro výživu a zemědělství je městské zemědělství aktivita provozovaná uvnitř nebo na kraji města, kde se pěstuje a roste, zpracovává a distribuuje široké spektrum potravinových a nepotravinových produktů, k jejichž získání se využívá velké množství lidských a materiálních zdrojů, služeb které pochází z této oblasti a získané produkty pak míří zpět k lidem do této oblasti. Jedná se o aktivitu, která je provozována celosvětově bez ohledu na

¹⁵ V České republice byly v několika posledních letech založeny komunitní zahrady: ZEBRA Braník, PRAZELENINA Holešovice, Kuchyňka Libeň, Zahrada v pytlí (Brno), Komunitní zahrada v Křižanově a další.

¹⁶ Propagátor guerilla gardeningu z Los Angeles (TED.com, 2013).

etnickou či sociální příslušnost. Tato aktivita vytváří vztahy mezi lidmi a jejich okolím, mezi lidmi a jinými lidmi a mezi jednotlivci (Thom, 2006, s. 3-6).

4 PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem praktické části diplomové práce je zjistit, jaká je motivace lidí, kteří se rozhodnou věnovat guerilla gardeningu, jak guerilla gardening ovlivňuje samotné aktéry a jak je konstruována jejich identita.

Praktická část je rozdělena do tří okruhů, které jsou zaměřeny na aktivity a charakteristiky související s informátorem, komunitu kolem guerilla gardeningu a na to, jak osoby, které se pohybují mimo tuto komunitu, guerilla gardening vnímají. Celkem byly získány informace od čtrnácti informátorů, kteří měli všichni až na jednoho, který se přestěhoval 30 km za Prahu, bydliště na území hlavního města Prahy a jejich aktivity se rovněž odehrávaly v tomto prostoru. Jejich věk se pohyboval v rozmezí od 24 do 50 let a jejich průměrný věk činil 37 let. Guerilla gardeningu se věnují v rozmezí od jednoho roku do šestnácti let. Více údajů o informátorech je uvedeno v tabulce Identifikační údaje na straně 6. Pro lepší orientaci jsou v textu jména informátorů doplněna jejich věkem a současným povoláním.

4.1. Perspektiva aktéra

4.1.1 Ekologicky udržitelný život

Všichni oslovení informátoři se zajímají o některá z ekologických či environmentálních témat a v mnoha případech přiznávají, že jim není lhostejný stav životního prostředí, ve kterém žijí a cítí se být vůči němu odpovědnými. Často se v jejich výpovědích objevuje například pocit povinnosti k třídění odpadu a zájem o proces výroby a distribuce produktů a výrobků, které spotřebovávají. Jako důležitou vidí podporu zemědělců, kteří svou práci dělají eticky a s ohledem na své okolí. Mnozí se snaží vypěstovat si vlastní ovoce a zeleninu (což se projevuje i mezi faktory, které ovlivňují jejich motivaci pro guerilla gardening), péct si vlastní pečivo a být i v dalších oblastech soběstačnými.

Zájem o environmentální témata souvisel v případě Zdeny (50 let, projektantka) s jejím profesním zaměřením. Pracuje jako projektantka zahrad a o materiálech, které pro svou práci využívá, přemýšlí v širším kontextu:

„Já nad tím (používání přírodních materiálů při práci, pozn. aut.) třeba přemejšlim v souvislosti s projektováním, jako o tropickým dřevu a vůbec o transportu materiálu, prostě snažim se nepoužívat materiály z jinejch zemí, z jinejch kontinentů, když to aspoň trochu jde, tak to nedělám.“ (Zdena)

Osobní a profesní rovina se propojuje i u Markéty (46 let, podnikatelka) jejíž práce souvisí se zabezpečením kvalitního vzduchu a prosazování myšlenky pasivního domu. Jak sama přiznává, motivy pro její práci, jsou z velké míry ekologické, neboť sama sebe označuje za „vzduchaře“ a svojí práci za „zelený byznys“. Svou práci totiž vnímá od základu jako ekologii, ale jak přiznává, jedná o její soukromý názor na svou práci, se kterým se ostatní kolegové z jejího oboru nemusí ztotožňovat.

Velmi často se rozhovor na téma zájmu o environmentální problematiku stočil k tématu nakládání s odpady. Třídění odpadů se vyskytovalo téměř ve všech odpovědích, a to v různých souvislostech. Objevil se i negativní vztah k plastům a názor, že bez tohoto materiálu by se žilo lidem lépe (např. Lukáš. 33 let, programátor). Jako jeden z důvodů pro třídění bylo přímo uvedeno, že se jedná o chování, které nemá vliv pouze na život informátorů, ale především na svět, ve kterém budou žít budoucí generace.

„Je to nutnost (třídít odpad, pozn. aut.), mám děti, ty děti musí taky někde žít. Šetříme vodou, třídíme odpad, vlastně žádný skoro nemáme, neplatíme si ani popelnici, protože nemáme co vyhazovat. To na vesnici jde mnohem lépe než ve městě. Máme tam velký kompost, prostě ten odpad si můžeme dovolit roztrždit.“ (Jana, 38 let, překladatelka)

Tereza (24 let, architektka) se snaží omezit spotřebu obalů a v ideálním případě by se nejraději zcela vyhnula jejich využívání. Sama přiznává, že to není snadné a žít bez obalů je podle jejího názoru nemožné. Snaží se jít příkladem i lidem ze svého okolí a občas ostatní upozorňuje na to, že odpadky, které vyhazují, jsou vyrobeny ze surovin, které lze recyklovat a následně znovu využívat, a proto by bylo dobré, kdyby si to uvědomili a brali na to ohled.

Informátoři se shodují, že v prostoru města narážejí na problémy, které vytváří překážky jejich udržitelnému způsobu života, který by rádi vedli v mnohem větším rozsahu. Pokud nemají vlastní pozemek, na kterém by své sny realizovali, je velmi těžké

dostát svým předsevzetím. Jedná se o často uváděné kompostování, ale i možnost vypěstovat si „ve velkém“ zeleninu nebo ovoce.

Tereza (24 let, architektka) a Lukáš (33 let, programátor) ve svých výpovědích uvedli, že jsou nespokojeni s dopravní situací nejenom ve městě, ale v dnešním světě celkově. Stále narůstající počet automobilů na silnicích jim připadá neúnosný a kriticky se staví k jejich využívání jako prostředku přepravy jedné osoby. Způsob „zodpovědného cestování“ je další oblastí jejich života, ve které se snaží chovat šetrně k životnímu prostředí, které je obklopuje a do kterého se lidé, podle jejich slov, svým chováním nesmazatelně zapisují.

4.1.2 Dobrovolnictví

Všichni informátoři se věnovali nějaké formě dobrovolnictví, a to v nejrůznějších oborech, které se týkaly jak stavu přírodního prostředí, tak i témat ze sociální oblasti. Organizace, se kterými v minulosti spolupracovali na bázi dobrovolnictví, jsou často úzce propojeny s jejich profesním zaměřením. Důvodem k tomu, že se rozhodli zapojit do rozličných aktivit v této sféře, bylo v případě Martiny (38 let, zahradnice) a Zdeny (50 let, projektantka) zlepšení situace v oboru, ve kterém pracují.

Mnoho informátorů svou dobrovolnou činností chtělo pomoci skupinám, které jsou různým způsobem znevýhodněné (pomoc v domově pro seniory, lidem se zrakovým postižením, dětem v dětských domovech atd.). Další rozšířenou formou participace byla spolupráce na přípravě výstav, koncertů a festivalů, ale také spoluúčast na vzdělávání dětí. Několik informátorů je členy různých občanských sdružení, jejichž zaměření se shoduje s jejich názory a pohledem na svět. Jejich činnost v rámci dobrovolnictví měla různý rozsah, a zatímco někteří z informátorů spolupracovali pouze nárazově, kdy se podíleli např. na přípravných a organizačních činnostech, u dalších měla práce charakter dlouhodobé, několikaleté spolupráce s vybranou organizací. Tomáš (29 let, IT technik) se podílel na aktivitách, které se týkají kvality přírodního prostředí, a zapojuje se např. do úklidu odpadků v rámci akce „Uklidme Česko“.

Důvody, které je vedly k zájmu o potřeby druhých a k jejich zapojení do dobrovolných aktivit, mají kořeny v prostředí, ve kterém vyrůstali anebo jsou důsledkem

životních událostí, které informátory potkaly. Pro některé z informátorů je samozřejmé, že pokud je to v jejich možnostech, rádi pomohou druhým.

„Věnuji se dobrovolnictví, protože mě rodiče naučili, že je potřeba pomáhat slabším. Taky budeme jednou slabší.“ (Jana, 38 let, překladatelka)

Ačkoliv se Markéta (46 let, podnikatelka) věnovala dobrovolnické práci v různých oblastech, v souvislosti s handicapem své dcery, která je na invalidním vozíku, se jí naskytly další příležitosti, kde se mohla zapojit jako dobrovolník. Někteří informátoři nad motivy svého chování nepřemýšlejí a považují je za samozřejmý způsob děláním toho, co umí, co je baví a pro co mají předpoklady.

„Vim já (proč pracoval jako dobrovolník, pozn. aut.), asi to nemá žádný konkrétní důvody, prostě jsem člověk společenský. Umím mluvit, umím pracovat, tak dokud můžu mluvit a pracovat, tak to dělám.“ (Lukáš, 33 let, programátor)

4.1.3 Definice guerilla gardeningu

Informátory je guerilla gardening nejčastěji vnímám jako „samovolná činnost lidí, kteří se rozhodnou dělat něco pro své okolí“ (Martina 38 let, zahradnice). Další výpovědi lze shrnout jako zkrášlování okolí na vlastní pěst, které je založené na dobrovolném přístupu a je vykonáváno skupinově či jednotlivci, kteří se své činnosti věnují, aniž by si pro ni opatřovali povolení. Odpovědi také odkazovaly k nevyužitým a zanedbaným prostorům. Nejvíce se odlišoval Lukášův (33 let, programátor) pohled na guerilla gardening.

„Pro každého je to asi něco jiného, tak pro mě to bylo vždycky sázení ovocných stromů, aby měli lidi co jíst. Ale když jsem se díval, co je to pro všechny ostatní lidi, tak některý tím údajně protestujou proti nevyužití nějaký půdy, která by využitelná být mohla, někoho jiného to prostě jenom baví a chce to dělat hezky.“ (Lukáš)

Tomáš (29 let, IT technik) považuje guerilla gardening za možnost, jak si vypěstovat vlastní zeleninu a jiné plody, u kterých bude mít jistotu, za jakých podmínek byly pěstovány a v jakém prostředí rostly. Myslí si, že pro většinu lidí jsou zajímavé i estetické možnosti, které guerilla gardening nabízí, a to jak ve formě toho, že někdo zasadí

rostliny na místě, kde by nic nerostlo, anebo do prostoru umístí netradiční objekt, do kterého rostlinu zasadí.

Pro Zdenu (50 let, projektantka) se jedná zároveň i o zlepšování zdraví stromů, které jsou vydány na pospas vlivům vnějšího prostředí a některé z nich postrádají pravidelnou péči. V jejím pojetí představuje guerilla gardening také zlepšování stavu zeleně a vnášení zeleně tam, kde by se jinak nevyskytovala. Tato definice bezpochyby souvisí s jejím zaměstnáním, které je úzce spjato s projektováním zahrad, pěstováním a péčí o rostliny.

Jana (38 let, překladatelka) uvedla, že v době kdy se vysazování rostlin na veřejných místech začala věnovat, se termín guerilla gardening v českém prostředí ještě nevyskytoval. Markéta (46 let, podnikatelka) přirovnala guerilla gardening ke guerilla marketingu neboli „*k živelnému šíření čehosi*“. Hanka (41 let, překladatelka) naopak vnímá guerilla gardening jako provokaci, ve smyslu narušení zažitých představ, které souvisí s tím, jak by měla vypadat krása, pořádek, a s definicí toho, co je zahrada a co je veřejná plocha. Přitom, jak sama uvádí, každý člověk tyto pojmy definuje odlišně.

Pro Kláru (39 let, zaměstnankyně NNO) je guerilla gardening aktivitou, která má být realizována skupinou lidí a představuje si pod tím společné, pravidelné i nepravidelné aktivity v podobě velkých akcí. Dle jejího názoru funguje guerilla gardening v zahraničí daleko více komunitně než je tomu v českém prostředí. Podobně se vyjádřil také Honza (37 let, administrátor školení v komerční firmě), podle kterého má guerilla gardening v České republice minimální komunitní charakter.

4.1.4 Vlastní cesta ke guerilla gardeningu

Společným rysem velké části informátorů bylo, že k nějaké formě zahradničení tíhli odjakživa. Problémem, se kterým se v praxi setkali, byl nedostatek prostoru pro pěstování vlastních rostlin a využití veřejného prostoru bylo jednou z možností, jak tento problém překonat. To se asi nejintenzivněji ukázalo u Tomáše (29 let, IT technik), pro kterého možnost vypěstovat si vlastní plodiny představuje primární důvod činnosti.

„No já jsem asi k nějakému pěstování vždycky tíhnul a ten impuls byl jednak, že jsem se dozvěděl o tom, že to existuje a druhak to, že prostě některý věci na

balkoně nevypěstuju, jsou moc velké. Typicky různý ovoce, keře nebo nějaký stromy, prostě to na balkon nenarvu.“(Tomáš)

Souběžně s tím ovlivňují motivaci respondentů také jiné faktory, které jsou i velmi osobní a nelze je proto generalizovat na motivaci a cíl práce všech informátorů. Motivace Hanky (41 let, překladatelka) vycházela z čistě osobních zkušeností a problémů, se kterými se v počátcích svého zahradničení potýkala, a propojovala svou zálibu v zahradničení s důvody souvisejícími s nespokojeností se svým životem a potřebou změny.

„Přišel prostě nějaký zlom a já nevěděla jak dál a v podstatě jsem uvažovala i o tom, že jakoby skončím ten svůj život a pak úplně náhodou se začaly nabalovat věci, který mi ukázaly novou směr...nastal ten bod zvratu a začala jsem uvažovat úplně jiným směrem. Pak se k tomu připojilo takový to vnitřní, kdy jsem si říkala, tak jestliže jsem nespokojená, tak asi svět se nezmění a musím se změnit já sama a jestliže mám pocit, že všechno na mě padá a nelíbí se mně, jak to tady vypadá, nelíbí se mně jak je to mezi lidma, tak musím jít a začít to měnit.“
(Hanka)

Shodným rysem je také to, že se v jejich okolí vyskytuje řada míst, kolem kterých pravidelně procházejí či projíždějí, a která považují za zanedbaná. Vzhledem k tomu, že se jejich majitel k úpravě nemá, rozhodli se, že prostory upraví sami. Nejenom nezáměrem majitele či místní samosprávy o nevyužité prostory, ale také anonymita prostředí bydliště, ke kterému lidé nemají vztah a vnímají ho pouze jako kulisu na trase domov – pracoviště, se projevuje na vzhledu lokality a zároveň je i dalším impulsem pro jejich zásah do prostoru.

„Domnívám se, že pěkné prostředí má výrazný vliv na to, jak se v něm a k němu lidé chovají. Lidská mysl je odrazem vnějšího světa, a když prostředí, ve kterém žijeme je příjemné, je pravděpodobnější, že se lidé k němu budou chovat ohleduplně.“ (Petr, 29 let, IT správce)

Impulsem pro tuto formu městského zahradničení byla pro Terezu (24 let, architektka) také inspirace z jiných zemí, sympatizace s komunitními zahradami a snaha ukázat, že pěstovat užitkové rostliny lze pouze mimo město, ale i uvnitř něj, protože i ve

městě je mnoho míst, které lze za tímto účelem využít, a to i navzdory tomu, že jsou zanedbaná a neupravená.

Ivana (38 let, právnička) uvedla, že ji není lhostejné to, jak vypadá její okolí a líbí se jí, když se lidé aktivně zapojují do aktivit na bázi dobrovolnictví v místě, kde se pravidelně pohybují. Tyto aktivity podle Ivany pak ovlivňují kvalitu života tamních obyvatel. S podobnými činnostmi má sama zkušenost ze zahraničí, kde několik let žila.

„Bydlím ve velkém městě, ale jsem z malé vesnice a mám ráda, když jsou lidé skutečně přítomni tam, kde jsou. V Praze je hodně vidět, že to tak není. A mám ráda osobní aktivitu, že do toho ty lidé jdou, nic nečekají a mají z toho sami radost, že něco udělali.“ (Ivana)

Pro Markétu (46 let, podnikatelka) byl guerilla gardening způsobem nalezení si vlastního prostoru pro zahradničení poté, co přišla o ten svůj v důsledku stěhování z rodinného domku se zahradou do bytu v panelovém domě. Poté, co se přestěhovala na sídliště, si všimla, že mezi domy se nachází plochy, které by se daly různým způsobem zkrášlit. Bez ohledu na vlastníka pozemku začala tyto plochy osazovat květinami. Dokonce jeden čas zvažovala, že by její práce mohla mít i další společenský rozměr.

„A pak jsem si vlastně říkala aha, vždyť já bych tady mohla vypěstovat ty dýně a třeba ty bezdomci chudáci na Hloubětíně by se tím mohli třeba přživit.“
(Markéta)

Jana (38 let, překladatelka) počátky své motivace pro guerilla gardening hledala stěží, neboť starost a péči o své okolí považuje za něco naprosto přirozeného, za činnost, ke které byla vedena od dětství. Tehdy společně s rodiči a sousedy, kteří žili ve stejném domě, sázeli na travnaté plochy květiny, aby místo vypadalo lépe. Jak již bylo naznačeno, zkušenosti se zahradničením z dětství měli téměř všichni informátoři a pěstování rostlin zároveň představuje pro většinu z nich zálibu, které se rádi věnují. Štěpánka (32 let, zaměstnankyně NNO) navíc považuje guerilla gardening za jeden ze způsobů, jak mohou být děti v kontaktu s přírodou i v městském prostředí a vytvářet si k ní vztah.

Lukáš (33 let, programátor) kromě činnosti v nevyužívaném veřejném prostoru se zajímá také o využití staveb, které jsou opuštěné a neplní žádnou funkci. Aktivně se zajímá

o problematiku brownfieldů, částečně pracuje s myšlenkou genia loci a do budoucna má plán obě tyto aktivity propojit. Podněty pro tuto vizi čerpá ze zahraničí a vyhledává si k tomu také potřebné informace.

4.1.5 Výběr lokality pro guerilla gardening

Výběr lokality, která bude osázena, je dán především znalostí místa, které pravidelně navštěvují anebo ho využívají k volnočasovým aktivitám. I zde jako důležitý faktor vystupovala zanedbanost místa a snaha o jeho oživení. Někteří z informátorů uvažovali o své aktivitě do důsledků, proto jimi vybraná lokalita musela splňovat požadavky, které zvyšovaly pravděpodobnost, že zde rostliny vydrží, nebudou nikým odstraněny a oni budou mít možnost dohlížet nad tím, jak se jim daří.

Naopak Zdena (50 let, projektantka) přiznala, že si lokalitu volí nahodile, bez většího přemýšlení a pouze na základě toho, zda má k dispozici osivo či sazenice, které potom použije na místech, která to dle jejich měřítek vyžadují. To je také důvodem, proč se své aktivitě věnuje nepravidelně.

Důležitou podmínkou, která se ale nevyskytovala ve všech případech, byla blízkost bydliště. Kolem místa, které se rozhodli osázet, předtím pravidelně chodili a vadil jim jeho zanedbaný vzhled. Týkalo se to i míst, která se vyskytovala na trase mezi bydlištěm a pracovištěm. O tyto prostory se zajímala například Klára (39 let, zaměstnankyně NNO), a to čistě z praktických důvodů, protože vzhledem k tomu, že se místa nachází na její pravidelné trase, může o rostliny před anebo po pracovní době pečovat.

Při výběru lokality se objevovaly i specifické prostory, které souvisely s dalšími zájmy informátorů, například v podobě zanedbaných míst. Rovněž ale uznávali, že jejich volba souvisí i s obecnými charakteristikami prostoru, ve kterém se zrovna pohybují. Rozhodují se podle přínosu, jaký to bude mít nejen pro prostor, ale i pro místní obyvatele a osoby, které tento prostor využívají, a proto jejich přístup k výběru místa není univerzální.

„Tady v Praze je to dost jiný, tady se snažím to sázet tak, abych využil nějaké brownfield. Když jsem sázel na Slovensku nebo případně když jsme roubovali stromy, tak to bylo tam, kde je to snadno dostupný lidem a ještě i požitelný. U cest třeba pro mě stromy nemají úplně smysl, ale třeba kolem turistických chodníků a tak tam už pro mě smysl měly.“ (Lukáš, 33 let, programátor)

Lokalita, ve které se oslovení informátoři věnují své činnosti, se často vyznačuje pouze jednou funkcí. Někteří z nich se tento stav, nejenom prostřednictvím guerilla gardeningu, ale i dalších aktivit, kterým se ve veřejném prostoru věnují, snaží změnit a rozšířit spektrum možností, jak prostor využívat.

4.1.6 Smysl guerilla gardeningu

Hlavním cílem guerilla gardeningu, je podle výpovědí informátorů, dosažení stavu, kdy opomíjená a zanedbaná místa získají nový vzhled, budou osázena rostlinami, které místo zkrášlí a dříve zanedbaná místa se stanou pro kolemjdoucí atraktivními. Někteří informátoři se nikdy nezabývali tím, že by tato jejich práce měla mít nějaký cíl a jiní zdůrazňovali především potenciální dopad na jejich bezprostřední okolí a estetická hlediska.

„No aby tam něco rostlo (proč se rozhodla věnovat guerilla gardeningu, pozn. aut.), aby to prostě nebylo šedivý a hnusný, tak jak to v Praze všude prostě je, to je jednoduchý. Čistě z estetických důvodů. Neměli jsme žádné ideály, nic, žádná pravidla.“ (Jana, 38 let, překladatelka)

Pouze jeden informátor považuje svou činnost za vlastní soukromou aktivitu. Ostatní naopak zastávají názor, že je důležité, aby tato aktivita měla přesah nejen do veřejného prostoru, ale především do života lidí. Jako problematické vnímají nepromyšlené a spontánní vysazování rostlin, které mohou následně v daném prostředí působit problémy a negativním způsobem ovlivňovat život místních obyvatel.

Za další významný motivační faktor považují potenciál, který má tato činnost v utváření mezilidských vazeb a spojování lidí nad jednou činností, která může pomoci překonat anonymitu v místě bydliště, ve které po léta společně se sousedy žili. Jedná se tedy o činnost, která by přinesla užitek všem v mnoha rovinách. To si uvědomují všichni oslovení, ale pouze pro některé to představuje prioritní cíl.

„Jenom aby to tam bylo pěkné a je fajn, když se kolem toho vytváří komunita lidí (kolem společného zahradničení, pozn. aut.). Ale tím hlavním účelem je opravdu jenom to prostředí. Možná to dělám taky kvůli svým dětem, protože u nich chci,

aby tam viděli ten vztah k tomu místu, kde se pohybujeme.“(Ivana, 38 let, právnička)

Pro Terezu (24 let, architektka) je tato činnost formou osvěty, která je zaměřena na seznámení veřejnosti s problematikou zeleně ve městech. Vzhledem k tomu, že se tímto tématem zabývá i po profesní stránce, vyústila její snaha také v seminář pro studenty střední školy, kterým představila různé formy pěstování rostlin v městském prostředí a snažila se studentům předat, že péče o zeleň nemusí být náročná.

„A to bylo jakoby o tý osvětě (důvod proč se věnuje guerilla gardeningu, pozn. aut.), protože ve městě je spousta zeleně, o kterou se nikdo nestará a že by se o ni vlastně lidi mohli starat sami. Tak ten cíl je ukázat, že to není náročný. Spíš je to taková demonstrace, že to jde.“ (Tereza)

O výše zmíněné prospěšnosti pro společnost uvažuje také Lukáš (33 let, programátor), pro kterého je důležité, aby zasazené rostliny přinášely užitek lidem, které je mají na dosah. Sám si uvědomuje, že se například v případě zasazení stromu jedná o investici do budoucnosti, do společnosti, která teprve přijde a daleko větší význam nebude mít pro něj, ale pro jeho děti. Petr (29, IT správce) považuje guerilla gardening za způsob jak oslovit lidi, aby si uvědomili, že to jak vypadá veřejný prostor v současných městech, je stav, který oni sami mohou svou činností ovlivnit a mohou zasahovat do jeho podoby.

Zanechání vlastní stopy v prostoru je další věcí, které se někteří z informátorů snaží prostřednictvím guerilla gardeningu dosáhnout. Sami si přitom uvědomují, že svým chováním mohou jít ostatním příkladem a mít vliv na jejich chování a postoje ve vztahu k prostoru, který je obklopuje. Zlepšení celkového vzhledu a kvality prostoru, a jak říká Bára (48 let, odborná pracovnice výzkumu a vývoje) „*humanizace industriálních zákoutí*“, jsou podstatné motivy, které mají dopad na celkový stav veřejného prostoru.

„Já si myslím, že je to takový to Gehlovský (vliv guerilla gardeningu na veřejný prostor, pozn. aut.), že když selepší kousek, tak to s sebou nese změnu. Pořádek nese pořádek a nepořádek nese nepořádek“ (Zdena, 50 let, projektantka)

Tereza (24 let, architektka) zastává názor, že lidé potřebují „pošťouchnout“ k tomu aby se začali některým věcem věnovat či se o ně zajímat, proto i ona jde svou činností

ostatním „příkladem“. Z vlastní zkušenosti ví, že lidé napodobují druhé a v některých ohledech to může být i přínosem.

„Viděla jsem před zahradnictvím, že si tam udělala pani vlastní reklamu, v květináči a potom se v té ulici objevili další kytky. Bylo vidět, že se o to někdo snaží. Je vidět, že když to udělá někdo jako první (upraví část zanedbaného prostoru, pozn. aut.) a udělá to dobře, tak to potom má nějaký výsledky.“
(Tereza)

Informátoři zmiňují i to, že spatřují ve své činnosti „příklad“ pro své děti, kterým tak ukazují model chování, jak se starat a jak využívat veřejný prostor. Někteří si uvědomují, že svým vlivem se spolupodílí na vytváření jejich hodnotového rámce a na rozvoji jejich ekologické gramotnosti.

4.1.7 Vliv guerilla gardeningu na jejich život

Informátoři velmi často uváděli, že má guerilla gardening uklidňující účinky a poskytuje možnost relaxace. Zároveň pocítují odpovědnost za vlastní práci, například Tomáš (29 let, IT technik) přirovnává péči o rostliny k péči o živého tvora. Prostřednictvím této péče se utváří pevnější pouto mezi ním a přírodou a navíc ho tato aktivita, bez ohledu na počet ukradených, shnilých či uhynulých rostlin, uklidňuje a dle jeho slov mu zlepšuje život.

Kromě možnosti odreagování zmiňují také navázání vztahů s ostatními lidmi z lokality a vytvoření pocitu „že někam patří“. Klára (39 let, zaměstnankyně NNO) se skrze guerilla gardening seznámila s několika lidmi, se kterými se teď hovoří pokaždé, když se na ulici potkají a v důsledku toho se pomalu ztrácí pocit anonymity, který jí v místě kde bydlí velmi vadil.

„Mám tam svou partičku důchodců (v místě, kde se věnuje guerilla gardeningu, pozn. aut.), který mi fandili, když jsem pěstovala ty první slunečnice a hlásili mi, že tam ještě furt jsou, když mě potkali a tak. Takže je fajn výsledek, že jako jdeš a zdraví tě lidi. Přijde mi milý, že když člověk někde bydlí, tak tam není úplně anonymní, ale má tam, byť třeba velmi povrchní, ale přece jenom vazby.“ (Klára)

Někteří informátoři tak měli příležitost vyzkoušet si pěstovat vlastní plodiny a na základě toho zjistit, jak moc je tato činnost náročná anebo naopak snadná. Předtím se jim tato možnost nenaskytl, protože vyrůstali ve městě a v jejich rodině nebyli nikdy vedeni k některé z forem zahradničení. Tereza (24 let, architektka) získala novou zkušenost s tím, jak je snadné pěstování vlastní zeleniny a je rozhodnutá se této činnosti věnovat i nadále.

Hance (41 let, překladatelka) pomohl guerilla gardening překonat osobní krizi. Zahradničení se stalo prostředkem jak najít „nový smysl života“. Získala důvěru v sebe sama a partyzánské zahradničení bylo jedním z prostředků, který ji pomohl si uvědomit, co je v životě důležité a správné a celkově se tak proměnil její pohled na svět. Tato zkušenost jí pomohla nejenom překonat krizi, ale také si vytvořit nový vztah k místu, kde bydlí.

„Prostě mě to naplňuje (guerilla gardening, pozn. aut.), když už mám vstát, tak jsem ráda, že prostě vstanu už kvůli těm kytičkám. Ráda se vracím sem do paneláku, protože vím, že se podívám, jak se daří kytkám. Víím, že je to příležitost, jak jít s dětma ven a něco dělat. Změnilo mě to, ale myslím si hlavně v tom, že já jsem si předtím nevěřila nebo jsem byla hodně ve vleku těch ostatních.“ (Hanka)

Také Markéta (46 let, podnikatelka) stejně jako mnoho dalších informátorů přiznala, že se v souvislosti s guerilla gardeningem připadá „vyklidněnější“. Podle ní je to důsledek toho, že se stará o své okolí. Zastává názor, že pokud se člověk stará o prostředí, které ho obklopuje, projeví se to i na něm samém a podle tohoto principu se také snaží chovat.

Někteří informátoři přiznali, že mají z guerilla gardeningu radost a dobrý pocit, ale nepocítují, že by se díky této aktivitě u nich něco změnilo anebo se posunuli někam dál. V některých případech bylo zmíněno, že se jedná o činnost, které se nějakým způsobem věnovali odjakživa, guerilla gardening je pak pouhým vykonáváním původních aktivit v jiném kontextu.

4.1.8 Další aktivity ve veřejném prostoru

Většina informátorů se aktivně zapojuje do dění ve veřejném prostoru, a to nejrůznějšími způsoby, které se neomezují pouze na guerilla gardening. Markéta (46 let, podnikatelka) se věnuje sypaní písků do podoby mandal a různých obrazců a pořádá

v tomto směru, především na letních festivalech, pro ostatní různé aktivity. Klára (39 let, zaměstnankyně NNO) se podílí na organizaci Zažít město jinak a také se zajímá o aktivitu jakou je guerilla knitting¹⁷, kterou provozuje během zimních měsíců.

Lukáš (33 let, programátor) se aktivně zapojuje do demonstrací a činností souvisejících se squattingem a obecně problematikou spojenou s využíváním či nevyužíváním opuštěných staveb (tzv. brownfieldů). V případě akcí souvisejících se squattingem se aktivně a intenzivně v dané problematice angažuje. Rovněž se zajímá i o zásahy člověka do krajiny, např. o téma výstavby dálnic.

Honza (37 let, administrátor školení v komerční firmě) se zapojuje do aktivit ve veřejném prostoru, jejichž cílem je zvýšení kvality života obyvatel měst a také do akcí komunitního rázu. Bára (48 let, odborná pracovnice výzkumu a vývoje) se podobně jako Jana (38 let, překladatelka) zapojuje do kontroly místní samosprávy.

„No tak zachování stromu na Malostranském náměstí, tak tam jsme byli, když se pískalo na Zemana, tak tam jsme byli (další aktivity ve veřejném prostoru, do kterých se zapojuje, pozn. aut.). Prostě takové ty normální občanské povinnosti, které by si měl plnit každý.“ (Jana)

Jana (38 let, překladatelka) vychází ze zkušeností ze zahraničí, kde několik let žila a kde je dle jejích slov, aktivní participace na lokálním i národním dění v porovnání s Českou republikou, samozřejmostí. Tato zkušenost ovlivnila její způsob prezentace vlastních názorů a spolupodílela se i na jejím zájmu ve sféře občanské participace.

Tereza (24 let, architektka) se v rámci studia spolupodílela na několika workshopech, například na téma bezpečnosti ve veřejném prostoru, jehož cílem bylo nalézt způsob jak zabránit tomu, aby v konkrétní lokalitě docházelo ke koncentraci drogově závislých. Na tento problém se nezaměřovali po stránce sociální, ale zaobírali se především prostorem a tím, jak zbavit místo zákoutí, kam se tito lidé uchylují.

Někteří informátoři by se rádi účastnili aktivit ve veřejném prostoru s mnohem větší intenzitou, ale bohužel jsou omezeni svými dalšími pracovními a soukromými činnostmi, a

¹⁷ Partyzánské pletení, v rámci kterého se např. oplétají stromy, lavičky apod. s cílem zkrášlit prostor.

proto jim nezbyvá čas se do výše uvedených aktivit zapojovat pravidelněji a v daleko větším rozsahu.

Specifickou formou činnosti ve veřejném prostoru jsou různé formy aktivismu. V případě oslovených informátorů se jedná o formy protestu či projevu vlastního názoru v nejrůznějších oblastech a podobách. Na základě protestů, petic, demonstrací upozorňují na problémy, které považují za podstatné a v rámci kterých je potřebné, aby zazněl jejich názor. Týká se to především Jany (38 let, překladatelka) a Lukáše (33 let, programátor) v jejichž životě hraje aktivismus důležitou roli a představuje způsob jednání, se kterým se ztotožňují a který chápou jako samozřejmý a nutný.

4.1.9 Presentace záznamů o jejich činnosti

Oslovení informátoři pro prezentaci své práce využívají facebookového profilu, někteří mají vlastní blog či internetové stránky. Skrze tyto komunikační kanály se snaží nejenom upozornit na vlastní činnost, ale také zprostředkovat ostatním informace, které považují za přínosné anebo je pozvat k spolupráci na společné akci. Reakce od ostatních lidí, kteří se o guerilla gardening zajímají anebo s ním sympatizují, jsou na tyto příspěvky většinou kladné. Zpětná vazba je pro informátory důležitá, a to hned z několika důvodů. Jednak představuje podporu pro jejich další činnost, ale také způsob, prostřednictvím kterého mohou sdílet zkušenosti a nápady s ostatními a také slouží jako nástroj, díky kterému mohou v případě potřeby požádat o radu.

„Člověk někdy něco udělá, myslí si, že je to fakt dobrý a úplně dobrý to nemusí být no. Může to někdo vidět jinýma očima.“ (Martina, 38 let, zahradnice)

Lukáš (33 let, programátor) potřebu prezentace postrádá, protože guerilla gardening nedělá s cílem strhávat k této aktivitě další lidi, ale jedná se o jeho zájem, ke kterému sice přistupuje s tím, že jej vykonává pro své okolí, ale nepovažuje ho za snažení, ve kterém by ho ostatní lidé měli následovat.

„Lidi, který jsou v nějakých mých sociálních sítích, ať už reálných anebo virtuálních, tak se to dozví (to, že se věnuje guerilla gardeningu, pozn. aut.). Mě nikdy nenapadlo, že bych guerilla gardening jako takovej, měl používat jako ten hlavní argument pro změnu toho společného prostoru. Jako je to jenom jeden

z mnoha argumentů, který to jako tvoří, ale nevedu propagandu, jenom pěstuju kytky.“(Lukáš)

4.2 Komunitní povaha guerilla gardeningu

Až na výjimky se jedná o aktivitu, ke které jedinci dospěli sami, a to na základě vlastních potřeb, informací, které našli na internetu a inspirací z různé literatury. Pouze v případě Lukáše (33 let, programátor), který začal roubovat stromy společně se svým kamarádem, lze hovořit o tom, že ho někdo do této aktivity zasvětil. Několik informátorů uvedlo, že aniž by věděli, že něco jako guerilla gardening existuje, se začali věnovat zahradničení na veřejných místech a teprve posléze zjistili, že je víc lidí, kteří se této aktivitě věnují.

Přístup informátorů k zahradničení má kořeny v jejich dětství a výchově. Několik jich uvedlo, že se zahradničení věnují celý život a proto k němu mají tak blízký vztah. Neplatí to ale všeobecně, protože dvě informátorky se vyjádřily, že aktivní zkušenost předtím, než se začaly guerilla gardeningu věnovat, neměly.

Pouze Tomáš (29 let, IT technik) uvedl, že kdyby si o guerilla gardeningu nic nepřečetl, tak by ho nikdy nenapadlo se něčemu podobnému věnovat. Nicméně i on měl předchozí zkušenosti se zahradničením, ale využíval pro něj svůj vlastní, soukromý prostor a nikoli ten veřejný.

4.2.1 Komunita kolem guerilla gardeningu

Všichni respondenti jsou součástí facebookové skupiny, která se guerilla gardeningem zabývá. Jejich reakce na participaci byly spíše negativní, neboť podle všech dotazovaných není tato skupina příliš aktivní a snahy zorganizovat např. společnou akci končí často neúspěchem. I přes to se někteří z nich snaží přispívat, a to jak zajímavými informacemi, tak i nabídkou aktivní či pasivní spolupráce.¹⁸ Nezájem z jejich strany, ale vede v případě některých informátorů ke zklamání.

„Občas tam hodím nějaký článek (na facebookový profil skupiny sympatizující s guerilla gardeningem, pozn. aut.), kterej jsem třeba našel jinde a tady ještě není. Když někdo něco napíše, tak se snažím s ním začít nějaký rozhovor,

¹⁸ Aktivní ve smyslu společné činnosti, pasivní ve výměně sazenic a semen.

protože třeba ta skupina, ve který jsem je strašně pasivní, přitom je tam nějakých čtyři tisíce členů a neděje se tam skoro nic. Prostě je to smutný.“
(Tomáše, 29 let, IT technik)

Markéta (46 let, podnikatelka) a Ivana (38 let, právnička) by se rády zapojily do nějakých skupinových aktivit souvisejících se zahradničením ve veřejném prostoru, ale bohužel jim to jejich časová vytíženost a prostorová vzdálenost těchto skupin neumožňuje. Nicméně jsou informovány o jejich existenci a vědí, že možnost případné spolupráce existuje. S tím souvisí také to, že se nesnaží o zapojení dalších osob, protože spolupráce by v tomto případě byla těžko realizovatelná, a proto není z jejich strany iniciována.

Oslovení informátoři se guerilla gardeningu věnují převážně samostatně, ale spolupráci s ostatními se nebrání a často by ji uvítali. Občas se do jejich práce zapojí rodinní příslušníci nebo přátelé, jedná se ale především o spolupráci náhodnou, založenou na existujících vazbách. Informátoři uvedli, že mají minimální zkušenost s tím, že by se k nim připojil někdo další pouze na základě toho, že by je viděl zahradničit a s jejich činností sympatizoval.

Aktivita, o které lze stěží říct, zda se jedná o guerilla gardening, když na její realizaci bylo potřeba povolení obce, ale byl pro ni vybrán pozemek, který leží ladem a nevyužívá se k žádným účelům. Na této akci se spolupodílí Martina (38 let, zahradnice) a Zdena (50 let, projektantka), které se zde již několikrát společně s dalšími lidmi sešli a o tuto plochu se společně starali (sekali trávu, vysazovali květiny apod.). I v tomto případě se jednalo o osoby propojené profesními anebo přátelskými vazbami.

Pro některé z informátorů je samotná aktivita natolik spontánní záležitostí, že je vyloučené, aby se do ní zapojovaly další osoby. V případě, že mají informátoři děti, tak se na guerilla gardeningu podílejí společně s nimi. Tereza (24 let, architektka) má zkušenost, že počáteční spolupráce nedopadla podle očekávání a z původní skupiny se jí nakonec věnovala jenom ona. Navzdory této zkušenosti je rozhodnutá se partyzánskému zahradničení věnovat i nadále.

4.2.2 Zapojení dalších osob

Počáteční snaha o zapojení dalších osob se v případě Kláry (39 let, zaměstnankyně NNO) nesešla s úspěchem. Ačkoliv si pro tento účel zřídila internetové stránky a

doufala, že se prostřednictvím nich seznámí s lidmi z okolí, kteří budou ochotni věnovat se této činnosti, nakonec nedošla svého naplnění. Její zkušenosti se skupinovými akcemi jsou velmi omezené.

„Jako jediná společná akce, kterou jsme dělali (v rámci guerilla gardeningu, pozn. aut.), tak byla vlastně pro jednu událost ve veřejném prostoru. Oni tam právě chtěli něco vysadit, tak se podařila nějakým zázrakem spískat přes facebook společná akce, že se nás tam sešlo třeba deset, který jsme se neznali, ne že bychom byli kamarádi.“ (Klára)

Hanka (41 let, překladatelka) se od té doby co se guerilla gardeningu věnuje, snaží zapojit do této aktivity ostatní sousedy z lokality, kde bydlí, a to prostřednictvím organizování společných akcí. Vytyčený cíl se jí daří pomalu naplňovat, protože s ní dva sousedé již spolupracují, další dva projevíli zájem a nabídli jí svou pomoc. Nicméně tato její aktivita nemá tak velký dopad, jaký by se jí líbil a který v počátcích své činnosti očekávala.

Pro Lukáše (33 let, programátor) zapojení dalších osob není jejich primárním účelem, ale věří, že může na ostatní svou činností zapůsobit. Dokonce má zkušenost s tím, že několik osob z jeho okolí se na základě jeho příkladu začalo věnovat této aktivitě. Jak již zde bylo uvedeno, sám sebe nepovažuje za někoho, kdo by měl být následován, ale líbí se mu, když ostatní lidi jeho práce zaujme a začnou nad ní přemýšlet.

O zapojení kolemjdoucích a seznámení je s tím k čemu může tato aktivita sloužit, se snažila Tereza (24 let, architektka) společně se svými spolužáky. Jednalo se například o spolupráci při zalévání, za což následovala „odměna“ v podobě možnosti konzumace výpěstků. Lidé z okolí, kteří byli seznámeni s touto možností, se do zalévání zapojili, ale konzumaci se bránili. Tereza si to vysvětluje tak, že důvodem byl především ostych, který nebyl překonán ani poté, co se lidé spolupodíleli na procesu pěstování.

Markéta (46 let, podnikatelka) uvedla, že v současném bydlišti se jí nepodařilo do této aktivity zapojit další osoby oproti předchozímu, ve kterém pro ni bylo snazší navázat vztahy se sousedy a kde také spolupráce přerostla do vzniku občanského sdružení. Toto uskupení v dané lokalitě organizovalo různé akce a aktivity a neomezovalo se pouze na

úpravu veřejného prostoru. Nejednalo se o cílenou aktivitu, ale o dobrovolné zapojení, které nebylo nijak organizováno.

Bára (48 let, odborná pracovnice výzkumu a vývoje) se guerilla gardeningu věnuje samostatně i s přáteli, a pokud má možnost se zapojit do akcí organizovaných přes již zmíněnou skupinu na facebooku, ráda se zúčastní. Přesto že je otevřena různým formám spolupráce, na některé z nich není ochotna přistoupit.

„Rozhodně se nepřipojuji k akcím, kde je guerilla gardening využito k politické propagaci.“ (Bára)

Kláře (39 let, zaměstnankyně NNO) se podařilo vytvořit komunitu, která se pravidelně schází, ale za jiným účelem než je zahradničení, nicméně i tato činnost souvisí s veřejným prostorem. Jedná se o již zmíněné partyzánské pletení (guerilla knitting), kterému se věnuje nejenom v zimních měsících. K jejich aktivitám dochází pravidelně a společně se podílejí i na akcích většího rozsahu.

„Fakt se scházíme pravidelně (skupina, která se věnuje guerilla knittingu, pozn. aut.), je nás šest, sedm, takže můžeme dělat i větší akce. A takhle jsem si myslela, že to jako bude s tím zahradničením, a to se nepovedlo. Což mě mrzí, protože mně je bližší to zahradničení než to pletení. Ale u toho pletení to má i ten společenskej rozměr, takže mě to vlastně baví i kvůli tomu.“ (Klára)

Někteří informátoři mají děti, kterým se snaží předat hodnoty, které sami sdílí a z tohoto důvodu je příležitostně zapojují do svých aktivit včetně guerilla gardeningu. Předávají jim tak svou představu o tom, jak by mělo okolí vypadat a jak by se k němu měli chovat, aby bylo upravené a pro ostatní přívětivé.

4.2.3 Komunitní potenciál

S výjimkou dvou informátorů všichni souhlasí s tím, že guerilla gardening má komunitní potenciál a může tak ovlivňovat vztahy, které mají lidé mezi sebou i jejich vztah k dané lokalitě. Důležité je to podle Jany (38 let, překladatelka) v rámci sousedských vztahů, kdy se nabízí možnost propojení seniorů a mladých rodin.

„Já si myslím, že to má význam (společné zahradničení pro zlepšování sousedských vztahů a vytváření komunity, pozn. aut.) v případě, že se dají

dohromady starší lidi a pak rodiče s dětmi. Protože tam se zapojí ty děti a ty jsou tou základní sociální vazbou mezi těmi lidmi v baráku. Jinak si myslím, že lidi ve středním věku s dospívajícími dětmi a s kariérami doopravdy nemají zájem na tom, aby něco dělali.“ (Jana)

Tomáš (29 let, IT technik) věří, že guerilla gardening může mít komunitní potenciál, ale sám se mu pro tento účel nevěnuje. Ačkoliv se všichni shodnou na tom, že tato aktivita má předpoklady k propojení osob, většina k tomu nepřistupuje s tímto cílem a spíše se orientují na úpravu prostoru či poukázání na to, že není využit.

Komunitní potenciál spatřuje Markéta (46 let, podnikatelka) ve společné aktivitě lidí, kteří v dané lokalitě chtějí společně měnit věci k lepšímu. Připouští také, že zájem více lidí o nevyužívanou plochu by mohl věci pozitivně měnit. Štěpánka (32 let, zaměstnankyně NNO) spatřuje výhody vzniku komunity v tom, že lidé mají možnost rozvíjet svoje okolí, dbají nejenom na jeho vzhled, ale zajímají se i o své sousedy a společně pak mohou realizovat různé aktivity.

Lukáš (33 let, programátor) na základě vlastních zkušeností zmiňuje, že i přes neexistenci vazeb mezi lidmi, může vzniknout spolupráce, do které se zapojí i lidé, kteří spolu běžně nekomunikují. Tento názor souvisí s jeho zkušeností z dětství, kdy se společně s rodiči a sousedy, kteří bydleli v témže domě, podílel na pěstování květin kolem domu.

„Jako třeba já si pamatuju z dětství, kdy jsem žil v paneláku, kterej byl úplně na okraji ničeho, u fabriky, tak ty lidi se navzájem na chodbě sotva zdravili. Když ale někdo vymyslel, že poryjeme kus půdy, která tam byla všude ladem, tak se tam nakonec potkal celej barák a ačkoliv si normálně kradli boty a ze sklepa kompoty, tak u té zahrady se prostě potkali všichni.“ (Lukáš)

Klára (39 let, zaměstnankyně NNO) má zprostředkovanou zkušenost od osoby, která se guerilla gardeningu věnovala a vedla až k tomu, že se sousedé rozhodli společně upravit sdílený vnitroblok. Tato aktivita pak dále rozvíjela vztahy mezi nimi a dala možnost vzniknout vazbám nad rámec zdvořilé a často povrchní sousedské komunikaci.

„Říkal (muž, se kterým se seznámila, pozn. aut.), že se tam v rámci společného zahrádkaření, dali dohromady lidi, kteří by se asi jinak nepotkali. Vznikly tam i

takový vazby, že starší osamocení lidi najednou zjistili, že tam žijou mladý s dětma, který potřebujou čas od času pomoc a pohlídat a oni by si zase rádi pohráli s dětma, že najdenou to dostalo fakt sociální rozměr.“(Klára)

Hanka (41 let, překladatelka), pro kterou vytvoření komunity nad společnou činností bylo hlavním důvodem, proč se guerilla gardeningu začala věnovat, představuje tato idea stále hlavní cíl její práce. Uvědomuje si potenciál, který společné aktivity mají, a proto na letní měsíce plánuje další činnosti, u kterých by se mohla společně se svými sousedy potkat.

„Až bude teplo, strašně ráda bych tady udělala grilování venku pro všechny. Jako ty myšlenky toho spojení těch lidí, když už bydlíme všichni vedle sebe, sdílíme ty životy, ať chceme nebo ne, se nevzdávám. Ten potenciál je velkej, tak proč ho nevyužít.“(Hanka)

Petr (29 let, IT správce) se svými sousedy založil komunitní záhon, o který se starají a společně si pořídili do vnitrobloku kompostér. Spolupráce na údržbě komunitního záhonu vytváří prostor pro setkávání a narušuje tak dříve zcela anonymní městské vazby. Tato spolupráce se dokonce stala základem pro veřejnou diskuzi o budoucnosti vnitrobloku, o kterém jinak rozhoduje městský úřad.

Bára (48 let, odborná pracovnice výzkumu a vývoje) si myslí, že guerilla gardening má mít spíš anarchistickou formu. Kolem této aktivity sice může vzniknout zajímavé uskupení lidí, ale vznik komunity není tím, co by mělo být očekáváno. Sama přiznává, že se setkala s tím, že je guerilla gardening organizován s cílem vysadit na konkrétním místě určité rostliny, ale o tom podle ní tato činnost není.

Výpovědi respondentů potvrzují, že aktivity ve veřejném prostoru budí zájem lidí, kteří se s touto aktivitou náhodně i cíleně setkávají. Největší intenzity tento zájem získal v činnosti Hanky (41 let, překladatelka) a Kláry (39 let, zaměstnankyně NNO). Poté co lidé z lokality viděli, jak Hanka pravidelně pečuje o rostliny kolem domu, které tam předtím vysadila, začali se k ní postupně přidávat a vyjadřovali zájem spolupodílet se na zahradničení. V případě Kláry se jednalo spíše o pasivní spolupráci ze strany „pozorovatelů“, kteří ji při náhodných setkáních v okolí jejího bydliště informovali, jak se jejím rostlinám daří.

4.3 Reakce lidí mimo komunitu guerila gardening

Informátoři se často neseškávají s reakcemi na svou činnost či na výsledky své práce. Pokud nějakou zpětnou vazbu zaznamenali, jednalo se o veskrze pozitivní reakci. Případné negativní emoce nebo rozhořčení ze strany místních obyvatel a zásahy proti této aktivitě jsou podle informátorů způsobeny nevhodným výběrem místa. Například tam, kde lidem překáží nebo jsou vysazovány do udržovaného prostoru, a je pravděpodobné, že budou posečeny nebo odstraněny.

Žádný z informátorů neměl v minulosti problém s policií nebo s úřadem, který by přikázal jejich výsadbu odstranit, ani se nikomu z informátorů nestalo, že by je někdo z místních vyzval, aby s prací přestali a místo opustili. Naopak lidé se k nim chovají slušně a často je se zájmem oslovují. Jak uvedla Jana (38 let, překladatelka) z toho důvodu nechápe, proč se v souvislosti s touto činností používá slovo „guerilla“, když se v praxi, alespoň z její zkušenosti, o nic ilegálního za co by hrozil postih, nejedná. Samozřejmě se objevují i názory, že si lidé nemusí uvědomovat, že rostliny se na daném místě nevyskytují pouhou náhodou.

„Já si myslím, že u těch semínek tím, že já to fakt seju do těch pešunků takovejch zaplevelenejch, tak když tam něco vyroste a začne to kvít, tak těm lidem vůbec nedojde, že to tam musel někdo vysadit.“ (Zdena, 50 let, projektantka)

Pokud už se setkali s negativní odezvou, přisuzují ji nepochopení jejich činnosti, jako tomu bylo v případě Terezy (24 let, architektka), které několikrát někdo vytrhal sazenice rajčat. Ve chvíli, kdy k sazenicím umístila cedulku s informací, o jakou rostlinu se jedná, už ji nikdo neodstranil. Podle ní si kolemjdoucí myslel, že se jedná o marihuanu, a proto rostliny vytrhal. Až na tuto zkušenost jsou reakce lidí na její aktivitu pozitivní.

Podle Kláry (39 let, zaměstnankyně NNO) na vysazování rostlin ve veřejném prostoru nejlépe reagují děti, které jsou bezprostřední a téměř pokaždé, když ji některé vidí, jak nějakou rostlinu sází anebo okopává, tak přiběhnou a vyptávají se jí, co tam dělá. Podobně spontánní jsou i senioři, se kterými se pravidelně setkává, zde vidí Klára také souvislost s tím, že si možná nemají s kým popovídat.

5 ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ

Na základě uskutečněných rozhovorů byly získány odpovědi na následující výzkumné otázky:

HVO1: Jaká je motivace lidí, kteří se rozhodli věnovat guerilla gardeningu?

Z dostupných informací je patrné, že mezi nejčastější motivy směřující k aktivitě jakou je guerilla gardening patří úprava zanedbaných míst, která zůstávají nevyužita. Společně s tím také snaha upozornit veřejnost na možnost spoluúčasti na dění ve veřejném prostoru. Úsilí informátorů ale nemusí být naplněno, protože mnoho lidí si neuvědomuje, že rostliny byly někým vysety. Výjimku samozřejmě představuje výsadba na místech, kam by se jiným způsobem než činností člověka, dostat nemohly.

Všichni informátoři byli ve své práci vytrvalí a na základě získaných informací nic nenaváděje tomu, že by se této činnosti měli v blízké době přestat věnovat. O síle jejich zájmu svědčí také doba, se kterou se guerilla gardeningu věnují a která u některých činí i více než deset let.

Ve svém snažení pokračují dál, a to i navzdory nenaplněným původním očekáváním, která na počátku této aktivity měli. Prvotní motivy byly založeny na snaze vytvořit společnou aktivitu, do které by se zapojovali lidé nejen se zájmem o danou aktivitu, ale také s vazbou na lokalitu, kde je vykonávána. Představa o propojení lidí nad společnou činností je sympatická všem informátorům, ale každý k ní přistupuje jiným způsobem. Zatímco někteří nechávají událostem volný průběh, jiní se snaží aktivně a organizovaně zapojit další osoby. Toto zaujetí bezpochyby odráží význam, který pro jedince společná činnost má, a je viditelné i na způsobech, kterými ke spolupráci ostatní zvou.¹⁹ Možnou příčinu svého neúspěchu spatřují nejenom ve vnějším prostředí, ale také u sebe sama a ze svých nezdarů se snaží poučit, aby se jim v budoucnu vyvarovali.

Z důvodů které vedly k zásahu do veřejného prostoru, lze pochopit, proč u zahradničení zůstávají a to i přes to, že se ne vždy setkají s úspěchem či pozitivní reakcí. Činnosti se věnují i nadále, i přesto že jimi vysazená rostlina uschne, někdo ji ukradne či

¹⁹ Pestrá forma prezentace zahrnuje facebookové události a profily, internetové stránky, blogy, informace přítomné na nástěnce domu atd.

vytrhne. Negativní výsledek pro respondenty není významný, což odkazuje na sílu motivace, kterou mají.

HVO2: Jak guerilla gardening ovlivňuje samotné aktéry?

Jednání informátorů má konkrétní cíl, kterého jsou si vědomi a kterého se snaží také dosáhnout. Problematika udržitelnosti a odpovědného spotřebního chování je zajímavá nejenom na globální, ale také na lokální úrovni, kde se snaží aktivně využívat místních produktů. Znalost environmentálních problémů je příčinou změny jejich chování na mnoha úrovních, protože jsou si vědomi následků svého chování. To je příčinou překonání dosavadních zvyklostí a vede ke vzniku chování, které je odlišuje od většinové společnosti.

U třech informátorů lze vyzorovat souvislost mezi jejich činnostmi a profesním zaměřením. Svůj zájem o obor, ve kterém se pohybují a se kterým se pravděpodobně ztotožňují, pracovní propojili s oblastí, která stojí mimo jejich práci. Přesto lze tvrdit, že rozdíl příliš nevnímají a v tomto ohledu neoddělují oblast pracovní a soukromou.

Spíše než o tom, že by guerilla gardening proměňoval aktéry, kteří se mu věnují, lze hovořit o předpokladech, které jedinec má a které vedou k tomu, že se guerilla gardeningu začne věnovat. Jejich zájem o prostředí, které je obklopuje, se zakládá na osobní historii a dosavadních zkušenostech. Týká se to pouze těch, se kterými se uskutečnily rozhovory, a tento předpoklad nelze uplatnit na veškeré osoby, které se této činnosti věnují.

Nicméně z výpovědí informátorů je patrné, že jejich zájem o „zahradničení“ jako činnost sahá mnohem dále než je doba, které se guerilla gardeningu věnují. To samé platí i o jejich zájmech v oblasti ekologie a udržitelnosti. Všichni do jednoho se shodli na tom, že se zajímají o ekologická témata, problémy a hrozby jaká představují pro společnost a svým vlastním chováním se je snaží eliminovat. Doba s jakou se o tuto oblast zajímají a chovají se podle svých pravidel, někteří nedokážou vystihnout a u jiných informátorů jsou tyto tendence mnohem starší než jejich partyzánské zahradničení ve veřejném prostoru.

Zájem o prostor byl v třinácti případech ze čtrnácti, primárním motivem pro činnost zúčastněných osob. Pouze jedna informátorka pro ni měla jinou motivaci než ostatní, zakládající se na osobních problémech. V jejím pojetí guerillové zahradničení vyústilo více

méně v komunitní zahradu a pomohlo řešit její osobní krizi. Ve svém životě se informátoři aktivně zajímali nebo zajímají také o jiná témata, která se týkají veřejného prostoru a sociální či občanské sféry, než je pouze guerilla gardening a úpravu zanedbaných míst.

Mezi výpověďmi se objevila i myšlenka, která se podobá těm ze zahraničí, kde je guerillové pěstování užitkových plodin zároveň i způsobem podpory tamních sociálně slabých obyvatel, pro které možnost vypěstování vlastní zeleniny a ovoce, představuje způsob, jak bez finančních nákladů zajistit potraviny pro sebe i pro svou rodinu. Podobnou ideu měla i jedna informátorka, která si myslela, že by lidé bez domova mohli využívat dýní, které vysadila, ale tato snaha skončila neúspěchem v důsledku špatné realizace.

HVO3: Jak je konstruována identita lidí, kteří se guerilla gardeningu věnují?

Přestože informátoři často pocházejí z jiné městské části nebo z jiného města, nemají k místu pouze povrchní vztah, ale postupně v něm zapouštějí kořeny. Na základě intenzity, se kterou se této činnosti věnují, se dají předpokládat pevnějším, hlubší a v čase trvalejší vazby k danému místu. Urbánní identita jedince je v tomto případě velmi zřetelná neboť se respondenti svým způsobem s místem ztotožňují a vytvořili si k němu vztah. Pravděpodobně by si jej pro svou práci nevybrali, pokud by tomu bylo naopak.

Z uvedených informací, které byly od informátorů získány, vyplývá, že guerilla gardening je aktivitou, které se věnují lidé, jimž není lhostejné, jak vypadá jejich okolí stejně jako společnost, ve které žijí. Podstatná pro ně není pouze činnost sama, ale také společenský rozměr, který má a možnosti, jenž nabízí.

Tato aktivita není organizovaná a k zapojení dalších osob informátoři zaujímají různá stanoviska. Všichni oslovení ale potvrzují, že tato činnost má předpoklady k propojení lidí a vzniku komunity, ačkoliv k tomu na základě zkušeností informátorů nikdy nedošlo. Zájem o veřejný prostor je iniciován individuálními charakteristikami každého informátora a je určen mnoha vlivy, které souvisí nejenom s jeho zájmy, ale také s jeho povoláním, s prostředím, ze kterého pochází, ve kterém bydlí a sociálními vztahy, které zde má.

Urbánní identita člověka se vytváří prostřednictvím symbolů a obrazů, se kterými se setkává. Prostřednictvím osazování zanedbaných míst ve veřejném prostoru se mohou

nepřímo podílet na zkrášlení prostoru, který bude následně kolemjdoucími pozitivně vnímán. Guerilla gardening může spoluutvářet obraz o lokalitě, kteří mají lidé, kteří v něm žijí. Na základě této aktivity by se v místě bydliště mohli cítit „víc doma“. Jedná se ale pouze o předpoklad, ke kterému chybí dostatek informací a aby byl tento potenciál partyzánského zahradničení potvrzen, musely by být realizovány rozhovory také s lidmi, kteří v dané lokalitě žijí a kteří si všimají změn, ke kterým v něm dochází.

6 ZÁVĚR

Diplomová práce se věnovala problematice konstrukce identity na příkladu formy městského aktivismu jakým je guerilla gardening. Cílem práce bylo nalézt odpověď na otázku, jaká je motivace lidí, kteří se rozhodnou věnovat guerilla gardeningu, jak tato aktivita ovlivňuje samotné aktéry a jak je utvářena jejich identita.

V teoretické části byly představeny koncepty, které chápou město jako živý organismus, který se neustále mění, popisují rozdíly ve vztazích v městském prostředí a na venkově a definují jakým vlivům je člověk v moderním městě vystaven. Představeny jsou názory zástupců Chicagské školy, problematika urbanizace a suburbanizace v současné společnosti, úloha zeleně ve městech, veřejný prostor a jeho proměna v čase, utváření identity jedince a vliv kolektivní a individuální paměti na konstrukci urbánní identity. Dále jsou zmíněny přístupy, které se zabývají ekologicky odpovědným životem.

V praktické části byl realizován kvalitativní výzkum formou polostrukturovaných rozhovorů se čtrnácti informátory. Rozhovory probíhaly v průběhu měsíce ledna a února na území Prahy.

Bylo zjištěno, že celkový vzhled prostředí má podstatný vliv na spokojenost jeho obyvatel a společně s dalšími prvky se spolupodílí na utváření urbánní identity jedince. Partyzánské zahradničení je jednou z variant, jak zlepšovat kvalitu prostředí a nabízí velké spektrum možností, jak využívat prostory, které by jinak byly zcela mimo zájem veřejnosti.

Dlouhodobý nezájem o zanedbaná místa a osobní potřeby jsou příčinou, proč se původní zaujetí veřejným prostorem přemění do podoby přímého zásahu do vzhledu lokality. Na tomto zaujetí se podílí nejenom zmíněná nespokojenost a potřeby jedince, ale také dlouhodobé zájmy, kterým se informátoři věnují a hodnoty, podle kterých se chovají a které se snaží přímo či nepřímo šířit dál. Jedná se o různé protesty, demonstrace, ale i o osvětovou činnost, která s veřejným prostorem a s ekologicky odpovědným způsobem života souvisí a která je určena veřejnosti anebo členům rodiny. Někteří z nich tyto „ambice“ nemají a jdou příkladem pouze lidem ze svého nejbližšího okolí. Ať už je to cílem osob, které se guerilla gardeningu věnují či nikoliv, tím že svou činností vykonávají

ve veřejném prostoru a jsou při ní ostatním lidem na očích, nějakým způsobem na své okolí působí.

Jak již bylo naznačeno guerilla gardening má komunitní potenciál, který by za předpokladu, že by byl naplněn, mohl vést ke zlepšení vazeb mezi lidmi uvnitř města. Skrze něj by mohla být alespoň částečně překonána anonymita a zdvořilá nevšímavost, tolik typická pro současná velkoměsta. Partyzánské zahradničení nabízí příležitost, díky které mezi sebou mohou komunikovat a spolupracovat lidé různého věku, pohlaví, vyznání, vzdělání, zaměstnání a národnosti, kteří by se jinak nikdy nepotkali.

Jakákoliv forma zahradničení, nejenom pouze to ve veřejném prostoru, nabízí kromě navázání nových kontaktů také další benefity, které můžou obohatit nejenom život jedince, ale všech obyvatel v dané oblasti. Několik informátorů sdělilo, že pro ně zahradničení představuje způsob relaxace a tato činnost má pro ně uklidňující účinky. Dalším přínosem je již zmíněná kvalita prostředí, ve které obyvatelé žijí, zvýšení bezpečnosti a rozvoj lokality po stránce ekologické, na základě které by se rozšířilo množství rostlinných a živočišných druhů v místě výsadby rostlin.

Tento text se vztahuje pouze k výpovědím čtrnácti osloveným informátorů a je pravděpodobné, že pokud by byli vybráni jiní, obsah podstatné části této práce by mohl být odlišný. Zároveň o této práci nelze uvažovat jak o komplexní, protože respondentů by mohl být mnohem vyšší počet a v důsledku by bylo získáno také více informací, možná i výrazně jiných než jsou ty současné. Na základě těchto údajů, které jsou k dispozici, proto nelze generalizovat na všechny aktéry, kteří se guerilla gardeningu věnují, neboť každý k této aktivitě má svůj vlastní, osobitý přístup a ty se mezi sebou liší.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BITUŠÍKOVÁ, Alexandra. Identita v diverzite a diverzita v identite současného mesta. In SOUKUPOVÁ, B., NOVOTNÍ, H., JURKOVÁ, B., STAWARZ, A.(eds.). *Město, identita, paměť*. Praha–Bratislava: Zing Print, 2007, 221-235.

BURGESS, Ernest W. *The growth of the city: an introduction to a research project*. Springer US, 2008.

CÍSAŘ, Ondřej. *Politický aktivismus v České republice: sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, 187 p. ISBN 80-732-5168-X.

ČABLOVÁ, Markéta. *Prostory: průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství*. 1. vyd. Brno: Partnerství, 2013, 123 s. ISBN 978-80-904918-6-1.

ČERVENÝ, Luděk. *Člověk a město - problém identity: sborník příspěvků z kolokvia časopisu Prométheus, Hradec Králové, 1.12.1997*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, 64 s. ISBN 80-7041-638-6.

GEHL, Jan. *Města pro lidi: užívání veřejných prostranství*. Vyd. 1. Brno: Partnerství, c2012, xi, 261 s. ISBN 978-80-260-2080-6.

GEHL, Jan. *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství*. Vyd. 1. Brno: Nadace Partnerství, 2000, 202 s. ISBN 80-858-3479-0.

GREGOROVÁ, Eva. *Veřejné prostory a život města: sborník příspěvků konference, Brno 24. října 2002*. VUT FA, 2002, 63 s. ISBN 80-214-2339-0.

HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2013, 166 s. ISBN 978-80-262-0534-0.

HLEDÍKOVÁ, Magdalena. Několik environmentálních pohledů na město. In GALČANOVÁ, Lucie, FERENČUHOVÁ, Slavomíra, HLEDÍKOVÁ, Magdalena, VACKOVÁ, Barbora. *Město: proměnlivá ne/samozřejmost*. Brno: Pavel Mervart, 2009. 256 s. ISBN 978-80-86818-86-3.

HNILIČKA, Pavel. Veřejná prostranství v době rozmachu sídelní kaše. In OUŘEDNÍČEK, Martin, ŠPAČKOVÁ, Petra, NOVÁK, Jakub. *Sub Urbs: Krajina, Sídla*. Lidé. 1. vyd. Praha: Academia, 2013. s. 256-288. ISBN 978-80-200-2226-4.

HNILIČKA, Pavel. *Sídelní kaše: otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů*. Vyd.1. Brno: Host, 2012. 205 s. ISBN 9788072945924.

HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Nakl. Lidové Noviny, 2009. 713 s. ISBN 978-80-7106-543-2.

ILLNER Michal. Rezidenční komunita a komunitní vztahy v soudobém městě. In HRUŠKA, TVRDÝ, Lubor a kol. *Industriální město v postindustriální společnosti*. 2., upr. vyd. Ostrava: Accendo - Centrum pro vědu a výzkum, 2012, s.27-55.

KELLER, Jan. *Dějiny klasické sociologie*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, 529 s. ISBN 80-864-2952-0.

KELLER, Jan. *Sociologie a ekologie*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 1997, 160 s. Sociálně-ekologická edice, sv. 1. ISBN 80-857-6598-5.

KELLER, Jan. *Abeceda prosperity*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 1997. 160 s. Sociálně-ekologická edice; sv. 1. ISBN 80-85765-98-5.

KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 204 s. ISBN 80-858-5086-9.

KOHOUTEK, Rudolf. *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM, 1998, 181 s. ISBN 80-720-4064-2.

KRAJHANZL, Jan. *Psychologie vztahu k přírodě a životnímu prostředí: pět charakteristik, ve kterých se lidé liší*. 1. vyd. Brno: Lipka - školské zařízení pro environmentální vzdělávání ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2014. 198 s. ISBN 978-80-87604-67-0.

KRATOCHVÍL Petr. Město jako kulturní fenomén. In: HALÍK, Pavel. *Architektura a město*. 1. vyd. Praha: Academia, 1996. 204 s. ISBN 80-200-0245-6.

LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení: kapitoly o dobrovolné skromnosti*. 1. vyd. Brno: Veronica, 1994. 218 s. ISBN 80-238-4210-2.

LIBROVÁ, Hana. *Vlažní a váhaví: (kapitoly o ekologickém luxusu)*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2003. 319 s. Společensko-ekologická edice; sv. 8. ISBN 80-7239-149-6.

LIBROVÁ, Hana. *Environmentálně orientované motivace a potenciál zklamání*. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2013, 01: 53-74.

MILLER, Jaroslav. *Uzavřená společnost a její nepřátelé: město středovýchodní Evropy (1500-1700)*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 463 s. Česká historie, sv. 16. ISBN 80-710-6805-5.

MUSIL, Jiří. *Sociologie soudobého města*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1967. 320 s.

MUSIL, Jiří aj. *Lidé a sídliště*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1985. 333 s. Členská knihnice / Nakl. Svoboda.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2. Praha: Academia, 1997. 336 s. ISBN 80-200-0628-1.

NOVOTNÁ, Eliška. *Základy sociologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 191 s. ISBN 978-80-247-2396-9.

PATOČKA, J. *Sociální teorie města I*. Brno: MU, 1992.

PETRUSEK, Miloslav. *Dějiny sociologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 236 s. Sociologie. ISBN 978-802-4732-343.

SCHMEIDLER, Karel. *Sociologie v architektonické a urbanistické tvorbě*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2007, 334 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, 10. ISBN 80-238-6582-X.

ŠANDEROVÁ, Jadwiga. *Sociální stratifikace: problém, vybrané teorie, výzkum*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, 172 s. ISBN 80-246-0025-0.

ŠPAČEK, O. Proměny sousedství v pražských lokalitách. In OUŘEDNÍČEK, Martin, TEMELOVÁ, Jana (eds.): *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Praha: Academia, 2012. s.159-178. ISBN 978-80-200-2064-2.

ŠIMON, Martin. Opuštění Městského Způsobu Života? Analýza Vybraných Aspektů Migrace Na Venkov. In TEMELOVÁ, J., POSPÍŠILOVÁ, L., OUŘEDNÍČEK, M. eds. *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života*. Plzeň, Aleš Čeněk, 2012. 99-121. ISBN 978-80-7380-378-0.

ŠMAJS, Josef, KLÍMA, Ivan a CÍLEK, Václav. *Tři hlasy: úvahy o povaze konfliktu kultury s přírodou*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2010. 167 s. Společensko-ekologická edice; sv. 15. ISBN 978-80-7239-252-0

ŠPAČEK, O., VOBECKÁ, J. Sociální koheze v prostorové diferenciaci. In TUČEK, Milan. *Soudržnost v diferencující se společnosti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008. s.153-180. ISBN 978-80-7330-145-3.

TÖNNIES, Ferdinand. Community and society. In *The Urban Sociology Reader*, 2012, 32: 16.

VACKOVÁ, Barbora. Idea bydlení za městem a koncept zahradního města. In OUŘEDNÍČEK, Martin, ŠPAČKOVÁ, Petra, NOVÁK, Jakub. *Sub Urbs: Krajina, Sídla*. Lidé. 1. vyd. Praha: Academia, 2013. s. 37-60, 24 s. ISBN 978-80-200-2226-4.

VÝROST, Jozef; SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie-2., přepracované a rozšířené vydání*. Grada Publishing as, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

WIRTH, Louis. Urbanism as a Way of Life. *American journal of sociology*, 1938. s.1-24.

7.1.Internetové zdroje

BAŠE, Miroslav, CÍLEK, Václav. *Suburbanizace pražského okolí: dopady na sociální prostředí a krajinu*. 2005 [cit. 2014-11-28]. Dostupné z: http://www.vizezasova.cz/images/suburbanizace_1.pdf

FINLAY, Ron: *Guerillové zahradničení v Jižním centru Los Angeles* [online]. 2013 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: http://www.ted.com/talks/ron_finley_a_guerilla_gardener_in_south_central_la?language=c
s

Guerillové zahradničení. *ČSAF*. [online]. 2007 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://www.csaf.cz/index.php?clanok=789>

Guerilla gardening: Partyzánský způsob městského zahradničení. *Ekolist.cz*. [online]. 2010 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/zelena-domacnost/rady-a-navody/guerilla-gardening-partyzansky-zpusob-mestskeho-zahradniceni>

Ktož jsú boží zahradníci. *Sedmá generace*. [online]. 2009 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://www.sedmagenerace.cz/text/detail/ktoz-jsu-bozi-zahradnici>

LAWRENCE, Roderick J. *Human Ecology*. [online]. 2001 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://www.eolss.net/Sample-Chapters/C04/E6-23-06.pdf>

MILLER, Jaroslav. *Raně novověké město: eroze komunity?* [online]. 2009 [cit. 7.9.2014]. Dostupné z: <http://www.lidemesta.cz/archiv/cisla/11-2009-3/rane-novoveke-mesto-eroze-komunity.html>

ROUBAL, Ondřej. *Když se řekne identita(I.-III.)*. [online]. 2009 [cit. 2014-11-27]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=138&lst=115>

Suburbanizace: Co to je a jaké má podoby? *Suburbanizace.cz*. [online]. 2008 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: http://www.suburbanizace.cz/01_teorie_suburbanizace.htm

SÝKORA, Ondřej. *Suburbanizace a její společenské důsledky*. [online]. 2003 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/e88e472dbbe36d1bb0e40baed8e7459faee0df1c_189_26syko16.pdf

ŠIMON, Martin. *Teoretické přístupy ke studiu urbanizace*. [online]. 2006 [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: http://web.natur.cuni.cz/~simon1/Martin_Simon_-_Teoreticke_pristupy_ke_studiu_urbanizace.html#_Toc136602674

THOM, Megan. *Cultivating Connections: The Urban Agriculture Movement*. [online]. 2006 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://archives.rooftopgardens.ca/files/cultivating%20connections%20new.pdf>

Urban population. *Worldbank*. [online]. 2014 [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?page=5>

Urban development *Worldbank*. [online]. 2014 [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/topic/urban-development>

WEBER, Max. *Die Stadt*. 1921. [online]. 2006 [cit. 7.9.2014]. Překlad dostupný z: <http://lidemesta.cz/archiv/cisla/8-2006-1/mesto.html>

8 PŘÍLOHY

8.1 Příloha 1- Otázky pro informátory

Identifikační otázky:

1. Věk
2. Pohlaví
3. Nejvyšší dosažené vzdělání
4. Místo trvalého bydliště
5. Zaměstnání

Základní otázky:

(Doplňující otázky – každá doplněna o otázku: Proč?)

1. Co víte o guerilla gardeningu (GG)?
2. Co bylo hlavním impulsem k tomu, že jste se rozhodl/a věnovat GG? *(Proč?)*
3. Jak dlouho už se této aktivitě věnujete? *(Proč?)*
4. Podle jakých charakteristik si vybíráte lokalitu ke GG?
5. Jak byste popsal/a hlavní cíl vaší práce? Chcete něčeho dosáhnout? *(Proč?)*
6. Přivedl Vás někdo ke GG nebo jste si tuto aktivitu našel/a sám/sama?
7. Jste součástí nějaké organizace nebo skupiny, ať už reálné nebo na sociálních sítích, která se věnuje GG? Anebo nějaké jiné aktivitě, která se zajímá o městský prostor nebo ekologickou tematiku? *(Proč?)*
8. Věnujete se GG samostatně nebo společně s někým dalším?
9. Snažíte se do této aktivity zapojit ostatní/další osoby? Pokud ano, koho?
 - *Pokud ano, můžete tuto skupinu charakterizovat? Je podle Vás něčím specifická? Scházíte se/spolupracujete společně?*
 - *Pokud ne, proč si myslíte, že se tak děje?*
10. Považujete GG za svou soukromou aktivitu? *(Proč?)*
11. Jaké máte vztahy se sousedy/s lidmi z lokality, kde se GG věnujete? Dokážete je nějak charakterizovat?
 - *Změnilo se něco za tu dobu, co se GG věnujete něco na tomto vztahu? Pokud ano, proč si myslíte, že tato změna nastala?*
12. Všimají si Vaší práce Vaši sousedé/lidé z okolí?
 - *Setkal/a jste se zájmem z jejich strany o GG?*

- *Chtěl se někdo společně s Vámi začít věnovat GG?*
13. Myslíte si, že má GG komunitní potenciál? *(Proč?)*
14. Myslíte si, že tato aktivita nějak ovlivnila vaše vztahy s lidmi? *(Proč?)*
15. Myslíte si, že vás tato aktivita nějak ovlivnila? *(Proč?)*
16. Zajímáte se o ekologická témata?
- *O jaká? Jak dlouho? (Proč?)*
17. Třídíte odpad? Jak dlouho? *(Proč?)*
18. Kupujete produkty z ekologického zemědělství? Jak dlouho? *(Proč?)*
19. Jakým aktivitám se věnujete ve volném čase? *(Proč?)*
20. Věnoval jste se někdy dobrovolnictví? V jakém oboru? *(Proč?)*
21. Máte nějakou aktivitu podobného typu jako je GG, které se věnujete během zimních měsíců? *(Proč?)*
22. Věnujete se i dalším činnostem ve veřejném prostoru? Jakým? *(Proč?)*
23. Prezentujete někde záznamy o své činnosti? *(Proč?)*
- *Jak na to ostatní reagují?*
 - *Jsou reakce ostatních pro Vás důležité?*